

İdari Gözetime Alternatif Yükümlülüklerin Hukuki Niteliği ve Uygulanması^(*)

The Legal Nature and Implementation of Alternatives to Administrative Detention

Cansu KAYA ÜLKEN

Doktor Öğretim Üyesi

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı

Anahtar Kelimeler

Sınır Dışı Kararı,
İdari Gözetim,
Alternatif
Yükümlülükler,
Elektronik İzleme,
Yargı Yolu.

Öz

Anayasa'nın 16. maddesi uyarınca yabancıların temel hak ve özgürlükleri kanunla ve uluslararası hukuka uygun olarak sınırlandırılabilir. Yabancılar hukukunda sınır dışı etme ve bu süreçte başvuru idari gözetim, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına doğrudan müdahale teşkil etmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun dördüncü bölümünde sınır dışı kararı, bu karara karşı başvuru yolları ve idari gözetim ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

2019 yılında yapılan değişiklikle idari gözetime alternatif yükümlülükler kabul edilmiş; son düzenleme ile hakkında sınır dışı kararı verilen yabancı için doğrudan alternatif yükümlülük kararı verilebilmesi mümkün hâle gelmiştir. Belirli adreste ikamet etme, bildirimde bulunma, aile temelli geri dönüş, geri dönüş danışmanlığı, kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma, teminat ve elektronik izleme gibi yükümlülükler idari gözetim karşısında özgürlüğü daha az sınırlayıcı olarak öngörülmüştür.

Bu çalışmada öncelikle sınır dışı kararı ve idari gözetim anlatılmış; ardından idari gözetime alternatif yükümlülüklerin hukuki niteliği, kararın alınma usulü, yükümlülük türleri, karara karşı başvuru yolları ve kararın sona ermesi incelenmiştir. Çalışmada ilgili mevzuat ve yargı kararları sistematik olarak incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda alternatif yükümlülüklerin kabulünün kişi özgürlüğünü idari gözetime kıyasla daha az kısıtlayıcı bir kurum olarak olumlu bir gelişme olduğu; ancak düzenlemenin bazı belirsizlikler içerdiği tespit edilmiştir. Bazı yükümlülüklerin kapsam ve şartlarının kanun yerine yönetmelikle düzenlenmesi, Anayasa'nın 16. maddesi çerçevesinde kanunilik ilkesi bakımından tartışmaya açıktır. Ayrıca alternatif yükümlülükler karşı başvuru mercinin açık biçimde düzenlenmemiş olması, hukuki belirlilik ilkesini zedeleyebilmekte ve bu tedbir kararlarına karşı izlenecek yargı yolunda uygulamada tereddütlere yol açabilmektedir. Bu nedenle alternatif yükümlülük rejiminin kanun düzeyinde daha açık biçimde düzenlenmesi, Anayasa'ya uyum bakımından önem taşımaktadır.

Keywords

Deportation Decision,
Administrative
Detention,
Alternative Measures,
Electronic Monitoring,
Judicial Remedy.

Abstract

Pursuant to Article 16 of the Constitution, the fundamental rights and freedoms of foreigners may be restricted by law in conformity with international law. In the field of foreigners' law, deportation and the administrative detention measure applied in this process constitute a direct interference with the right to liberty and security of person. In the fourth section of the Law on Foreigners and International Protection, the deportation decision, the legal remedies against such decision, and administrative detention are regulated in detail.

Following the 2019 amendment, alternatives to administrative detention were introduced. With the most recent amendment, it is now possible to impose such alternative measures directly on a foreigner subject to a deportation decision, without first placing the individual under

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 18.03.2026, Kabul Tarihi: 14.05.2026.

administrative detention. Measures such as residence at a certain address, reporting requirements, family-based return, return counselling, voluntary participation in public service activities, financial guarantee, and electronic monitoring have been envisaged as measures that restrict liberty to a lesser extent compared to administrative detention.

In this study, first, the deportation decision and the institution of administrative detention are systematically set out; subsequently, the legal nature of alternatives to administrative detention, the procedure for adopting the decision, the types of alternative measures, the legal remedies against such decisions, and the termination of these measures are examined. This article systematically examines the relevant statutory provisions, the relevant regulation, and judicial decisions.

As a result of the examination, it has been determined that the introduction of alternative measures constitutes a positive development as an institution that interferes less with personal liberty compared to administrative detention. However, the regulation contains certain ambiguities in terms of legislative technique. The regulation of the scope and conditions of certain obligations by secondary legislation, rather than by statute, is open to debate in light of the principle of legality under Article 16 of the Constitution. Furthermore, the fact that the competent authority for appeals against alternative measures is not clearly regulated may undermine the principle of legal certainty and may lead to practical uncertainties regarding the judicial remedy to be pursued against such decisions. Therefore, regulating the regime of alternative measures in a clearer and more foreseeable manner at the statutory level is important in terms of ensuring constitutional compliance.

Extended Summary

Although the inviolability of the person is guaranteed for everyone under Turkish law, Article 16 of the Constitution provides that the basic rights and freedoms of aliens may be limited by statute and in line with international law. In the context of foreigner law, deportation is considered a limitation on personal inviolability. The deportation of foreigners is extensively regulated in the Law on Foreigners and International Protection (YUKK). If there is a risk of flight, violation of entry-exit rules of Turkey, use of forged or unfounded documents, failure to leave Turkey within the granted period, or if the individual poses a threat to public order, public security, or public health, the governorship may impose an administrative detention decision instead of an administrative supervision decision. However, in 2019, alongside administrative detention, alternative administrative measures that can serve as substitutes were introduced into YUKK. Accordingly, a foreigner subject to a deportation decision may be subjected, until deportation, to one or more of the following measures: Residing at a specified address, reporting measures, family-based return, return counseling, voluntary engagement in public benefit services, provision of guarantees, or electronic monitoring. The introduction of alternative measures that are less restrictive to personal freedom than administrative detention constitutes a positive development; nevertheless, the absence of regulation concerning certain detailed issues raises questions and poses a risk of inconsistency with Article 16 of the Constitution, especially if such issues are regulated solely by secondary legislation.

The first of these alternative measures is the requirement for the foreigner to reside at a specified address until deportation. However, if the foreigner has been subject to a deportation decision on grounds such as being a leader, member, supporter of a terrorist organization or an organized crime group (YUKK Art. 54/1-b), posing a threat to public order, public security, or public health (YUKK Art. 54/1-d), or having associations with terrorist organizations recognized by international institutions (YUKK Art. 54/1-k), imposing only the measure to reside at a specified address is deemed insufficient. The regulation stipulates that in such cases, the measures to reside at a specified address and to report cannot be imposed alone; additional measures must also be implemented as restrictions on personal liberty. It would be appropriate for these provisions to be explicitly regulated within YUKK itself.

Regarding the alternative measure of family-based return, it is stipulated that written consent must be obtained from the family members with whom the foreigner will reside. However, the law and regulations do not specify the consequences of failure to obtain such consent. While it may be inferred that another alternative measure or administrative detention decision could be imposed in such cases, it is advisable for this matter to be regulated by law to ensure compliance with Article 16 of the Constitution.

Although it is stated that the procedures and principles concerning voluntary participation in public benefit services will be regulated by the Ministry of Interior, no publicly accessible regulations on this matter have been identified.

Under the guarantee measure, the foreigner is required to leave the country within a maximum period of six months, except in cases of force majeure. In the event of non-compliance, the guarantee shall be forfeited and transferred to the Treasury. Questions remain as to whether the guarantee will be refunded if the six-month period expires but the foreigner is unable to leave the country for reasons beyond their control, what the maximum permissible extension of the guarantee period would be in such circumstances, and whether the obligation to report continues during any such extension. These issues remain unresolved in both the law and the regulations.

Another noteworthy and practically problematic issue concerning alternative obligations relates to the authority competent to hear appeals against such decisions. The law provides for an appeal to the criminal peace judge only against electronic monitoring decisions, but no such provision exists for other measures. In practice, due to jurisdictional disputes and courts declaring lack of jurisdiction, cases have been referred to the jurisdictional disputes court. To prevent confusion in practice, it is recommended that the competent court for appeals regarding other alternative measures be explicitly designated in the law.

GİRİŞ

Kişi dokunulmazlığı hakkı, insan hakları sisteminin temelinde yer alan¹ ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın² (Anayasa) 17. maddesinde³ güvence altına alınmış temel haklardandır. Bu hak kişiye, devletin ve üçüncü kişilerin keyfî müdahalelerini yasaklayan bir koruma alanı sağlar. Anayasa'da yalnızca vatandaşlar için değil yabancıları da kapsayacak şekilde "herkes" için tanınan bu hakkın sınırları da aynı maddenin devamında düzenlenmiştir. Yine Anayasa'nın 16. maddesine göre yabancıların hak ve hürriyetleri kanunla ve uluslararası hukuka uygun olarak sınırlandırılabilir. Yabancılar hukukunda kişi dokunulmazlığına yabancıların sınır dışı edilmesi ve suçluların iadesi uygulamasıyla sınırlama getirildiği kabul edilmektedir⁴.

Yabancıların sınır dışı edilmesi konusu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde⁵ (AİHS) açık bir şekilde düzenlenmiş olmamakla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadında sınır dışı kararları işkence yasağı (m. 3)⁶, özgürlük ve güvenlik hakkı (m. 5)⁷, adil yargılanma hakkı (m. 6)⁸,

¹ Kişi dokunulmazlığı hakkına ilişkin açıklamalar için bkz. GÖZLER, Kemal: *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 401. İnsan haklarının nitelikleri ve içeriklerine göre üç kuşağa ayrıldığı kabul edildiğinde, kişi dokunulmazlığının birinci kuşak haklardan olduğu hakkında bkz. AYBAY, Rona: *İnsan Hakları Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 59-60.

² 09.11.1982 tarihli ve 17863 sayılı Resmî Gazete.

³ "Kişi Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı" başlığına sahip Anayasa'nın 17. maddesinde söz konusu hak, "[h]erkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" şeklinde düzenlenmiştir.

⁴ AYBAY, Rona: "Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003, Cilt 2, Sayı 2 (Sınır Dışı), s. 143; DOĞAN, Vahit: *Türk Yabancılar Hukuku*, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2025, s. 104; ÇELİKEL, Aysel / ÖZTEKİN GELGEL, Günseli: *Yabancılar Hukuku*, 26. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 123-124; ÇİÇEKLİ, Bülent: *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 165.

⁵ *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* [ETS No. 005, Roma, 04.11.1950, yürürlük 03.09.1953 (Erişim Adresi, ET: 15.04.2026) (19.03.1954 tarihli ve 8662 sayılı Resmî Gazete)].

⁶ AİHS'in 3. maddesi işkence yasağını düzenlemektedir. Sınır dışı kararlarının Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal ettiğine ilişkin örnek AİHM kararları için bkz. AİHM, *G.B. and Others v. Turkey*, B. No. 4633/15, T. 17.10.2019, § 95 vd; AİHM, *Chahal v. United Kingdom*, B. No. 22414/93, T. 15.11.1996, § 72 vd (HUDOC). Konu ile ilgili açıklama ve diğer AİHM kararları için bkz. EKŞİ, Nuray: *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012 (Temel Konular), s. 48-49; TÜYSÜZ, Cemre: *Türk Hukukunda Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023, s. 294-305.

⁷ AİHS'in 5. maddesi özgürlük ve güvenlik hakkını düzenlemektedir. Sınır dışı kararlarının Sözleşme'nin 5. maddesini ihlal ettiğine ilişkin bkz. *G.B. and Others v. Turkey*, § 139 vd. İlgili diğer karar örnekleri için bkz. KÖRPE, Vahit Mert: *Yabancıların Sınır Dışı Edilmeleri ve Geri Dönüş*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025, s. 139-142. 5. maddeye göre yabancıların sınır dışı edilmek üzere özgürlüğünün kısıtlanması Sözleşme'ye aykırılık teşkil etmeyecektir. Ancak aynı maddede hakkında sınır dışı kararı alınan kişinin derhâl mahkeme önüne çıkma, hakkında kısa sürede karar verilmesi, tutuklanma nedeni ve iddiaların anlayacağı dilde kendisine bildirilmesi güvencelerinin sağlandığına ilişkin bkz. AYBAY, *Sınır Dışı*, s. 165. AİHS'in 5. maddesinde yer alan hakkın mutlak nitelikte olmayıp getirilebilecek

özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (m. 8)⁹ ve etkin başvuru hakkı (m. 13)¹⁰ bağlamında değerlendirilmiştir¹¹. Sınır dışı konusunun AİHS’de düzenlenmemesi yönündeki eksiklik, daha sonra çıkarılan 4¹² ve 7¹³ No.lu protokollerle giderilmeye çalışılmıştır. Türkiye, her iki protokolü de imzalamış ve onaylamışsa da 4 No.lu Protokol’ün onay belgelerini Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine göndermemiştir¹⁴. Onay belgesi henüz tevdi edilmediği için 4 No.lu Protokol Türkiye’de yürürlükte değildir. 7 No.lu Protokol’ün onay belgeleri ise gönderilmesinin ardından 2016 senesinde yürürlüğe girmiştir¹⁵.

Türk hukukunda yabancıların sınır dışı edilmesi konusu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK)¹⁶ düzenlenmiştir. YUKK’un 54. maddesinde yer alan şartların gerçekleşmesi durumunda yabancı hakkında sınır dışı kararı verilecektir. Alınan sınır dışı kararı sonrasında ilgili yabancı hakkında nasıl bir uygulamaya gidileceği hususunda 06.12.2019 tarihinde bir değişiklik gerçekleştirilmiştir. 06.12.2019 tarihine dek YUKK’ta yer alan düzenlemeye göre yabancı hakkında sınır dışı kararı alındıktan sonra YUKK’ta yer alan şartların¹⁷ varlığı hâlinde ilgili hakkında idari gözetim kararı alınacaktır. Ancak 06.12.2019 tarihli ve 7196 sayılı “Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik yapılmasına Dair Kanun”¹⁸ (7196 sayılı Kanun) ile ilgili yabancı hakkında idari gözetim şartları gerçekleşmesi durumunda idari gözetim yerine idari gözetime alternatif olarak getirilebilecek yükümlülükler düzenlenmiştir¹⁹. Bu düzenlemeye göre gerek idari gözetim kararı alınan kişiler hakkında gerekse idari gözetimi sona erenler hakkında alternatif yükümlülükler getirilebilecektir. 2019’da getirilen bu düzenlemenin ardından 2022 yılının Eylül ayında İdari Gözetime Alternatif Yükümlülükler İlişkin Yönetmelik²⁰ (Alternatif Yükümlülük Yönetmeliği/ AYY) yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmanın konusunu Türk hukukunda yabancıların kişi dokunulmazlığına getirilen sınırlamalardan biri olan sınır dışı uygulamasının neticesinde verilebilecek idari gözetim kararına alternatif

istisnalara dair açıklamalar için bkz. KUŞÇU, Döndü: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 22, Sayı 37, s. 248-249.

⁸ AİHS’in 6. maddesi adil yargılanma hakkını düzenlemektedir. Genellikle idari nitelikte kararlar olmaları sebebiyle sınır dışı kararlarının 6. madde kapsamında yer almayacağı AİHM kararlarında ifade edilmektedir. Açıklama için bkz. ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru / UZUN, Evrim: “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının İncelenmesi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 19, Sayı 218, s. 14. Buna karşılık AİHM’in sınır dışı uygulamalarını adil yargılama ilkesi bakımından ele almasının mutlak bir kural olarak değerlendirilmeyeceğine ilişkin açıklamalar ve karar incelemeleri için bkz. KÖRPE, s. 142-144.

⁹ AİHS’in 8. maddesi özel hayata ve aile hayatına saygı hakkını düzenlemektedir. Sınır dışı kararlarının Sözleşme’nin 8. maddesini ihlal ettiğine ilişkin örnek AİHM kararı için bkz. AİHM, *Boutif v. Switzerland*, B. No. 54273/00, T. 02.08.2001, § 31 vd (HUDOC). AİHM kararlarında aile kavramının geniş ve dar yorumlandığı örneklerin analizi için bkz. DARDAĞAN KİBAR, Esra / ELÇİN, Doğa / AYDINLI, Ogün Erşan: “Anayasa Mahkemesi’nin Sherapat Yagmyrova Kararı Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2, s. 1485-1487. Konu ile ilgili açıklamalar ve ilgili AİHM kararları için bkz. EKŞİ, *Temel Konular*, s. 49; KÖRPE, s. 144-148; TÜYSÜZ, s. 278-294.

¹⁰ AİHS’in 13. maddesi, etkin başvuru hakkını düzenlemektedir. Konu ile ilgili açıklamalar ve ilgili AİHM kararları için bkz. EKŞİ, *Temel Konular*, s. 50-53. Sözleşme’nin 13. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin bkz. *G.B. and Others v. Turkey*, § 131 vd.

¹¹ Sınır dışı kararlarının Sözleşme’nin diğer ilgili maddeleri bağlamında yapılan inceleme için bkz. ŞENSÖZ MALKOÇ / UZUN, s. 1; ÖZKAN, Işıl: *Göç-İltica ve Sığınma Hukuku*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025, s. 71.

¹² 14.07.1994 tarihli ve 21990 sayılı Resmî Gazete.

¹³ 08.04.2016 tarihli ve 29678 sayılı Resmî Gazete.

¹⁴ ZABUNOĞLU, Gökçe / KARTLI, Elif Başak: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 7 No.lu Protokol Bağlamında Yerleşik Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Usuli Güvencelerin Sınırlandırılması Rejiminde Eşik: Muhammad ve Muhammad v. Romanya Kararı”, *Adalet Dergisi*, 2024, Sayı 73, s. 86; ÖZKAN, s. 71-72.

¹⁵ 7 No.lu Protokol’ün AİHM önüne gelen 2020 tarihli *Muhammad ve Muhammad v. Romanya* Kararı üzerinden incelenmesine ilişkin bkz. ZABUNOĞLU / KARTLI, s. 88 vd.

¹⁶ 11.04.2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazete.

¹⁷ “... kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye’ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye’den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar ...” (YUKK m. 57/2).

¹⁸ 24.12.2019 tarihli ve 30988 sayılı Resmî Gazete.

¹⁹ Kanun ile YUKK’ta yapılan değişiklikler ve değerlendirmesi için bkz. İNELİ CİĞER, Meltem: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aralık 2019’da Yapılan Bazı Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2020, Cilt 26, Sayı 2, s. 701 vd.

²⁰ 14.09.2022 tarihli ve 31953 sayılı Resmî Gazete.

olarak düzenlenen yükümlülükler oluşturmaktadır. 2019 yılında getirilen alternatif yükümlülük kurumu, idari gözetime kıyasla özgürlüğü daha az sınırlayıcı uygulama olarak kabul edilmekle birlikte bu yükümlülüklerin kapsamı, uygulanma usulü ve yargısal denetimine ilişkin düzenlemeler, düzenlemenin yapılış şekli ve anayasal güvenceler bakımından çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu çalışma, söz konusu alternatif yükümlülükleri inceleyerek mevcut düzenlemenin uygulamada doğurabileceği sorunları değerlendirmeyi ve çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır.

I. SINIR DIŞI KARARI

Kişi hürriyeti ve güvenliğinin düzenlendiği Anayasa'nın 19. maddesinde²¹ hakkında sınır dışı kararı verilmesi hâlinde kişinin yakalanma veya tutuklanma suretiyle hürriyetinden yoksun bırakılabileceği düzenlenmiştir. Ayrıca ikamet ve seyahat özgürlüğünü ele alan 23. maddenin son fıkrasında vatandaşların sınır dışı edilemeyeceği veya ülkeye girme hakkından mahrum bırakılamayacağı belirtilmiştir²². Tüm bu düzenlemeler, sınır dışı etme işleminin yalnızca yabancılar bakımından uygulanabileceği anlamına gelmektedir²³.

Yabancıların sınır dışı edilmesi konusu Türk hukukunda YUKK'ta özel olarak düzenlenmiştir. YUKK yürürlüğe girmeden önce sınır dışı ve idari gözetim konularının ayrıntılı şekilde düzenlendiği tek bir kanun yoktu²⁴. Bu durum hem uygulamada belirsizliğe hem de hak ihlallerine yol açabiliyordu. Yabancılar hakkında alınan sınır dışı kararları AİHM'e götürülerek Türkiye tazminata mahkûm ediliyordu²⁵. Bu kararlar arasında *Abdolkhani ve Karimnia* ile Türkiye kararı²⁶ önemli bir yer tutmaktadır²⁷. AİHM tarafından verilen benzer kararların²⁸ da etkisiyle kanun koyucu, konuya ilişkin YUKK hükümlerinin detaylı bir şekilde düzenlenmesini amaçlamıştır.

²¹ Anayasa m. 19/3'e göre "... usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz".

²² Henüz Türkiye'de yürürlükte olmayan AİHS'in 4 No.lu Protokolü'nün 3. maddesinde de vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ilkesine yer verilmiştir.

²³ AYBAY, *Sınır Dışı*, s. 144.

²⁴ YUKK öncesi yabancıların sınır dışı edilme işlemlerindeki yasal düzenleme ve uygulama için bkz. AYBAY, *Sınır Dışı*, s. 147 vd; SİRMEN, Sedat: "Yabancıların Türkiye'den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar", *Ankara Barosu Dergisi*, 2009, Cilt 67, Sayı 3, s. 31 vd; KÖRPE, s. 234-235. YUKK öncesi dönemde yabancıların idari gözetim altına alınma uygulamaları için bkz. KUŞÇU, s. 251-253; EROĞLU, Erman / YILMAZ, Ersin: "İdari Gözetim ve İdari Gözetime Alternatif Tedbirlerin Hukuki Rejimi: Görev Sorunları ve Esasa İlişkin Yargısal Yaklaşımlar", *Uyuşmazlık Yargısı*, 2025, Sayı 1, s. 6-9. AİHS'in 3. maddesi özellikle YUKK öncesi dönemde yabancıların idari gözetim altında tutulma koşullarına ilişkin ihlal iddialarında sıklıkla ileri sürülmüştür. Bu dönemde AİHM, geri gönderme merkezlerindeki koşullar ve hukuki güvencelerin yetersizliği nedeniyle Türkiye aleyhine çeşitli ihlal kararları vermiştir. İlgili kararlar için bkz. AİHM, *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, B. No. 50213/08, T. 27.10.2010; AİHM, *Tehrani ve Diğerleri v. Turkey*, B. No. 32940/08, 41626/08, 43616/08, T. 13.04.2010 (HUDOC).

²⁵ DARDAĞAN KİBAR, Esra: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2012, Cilt 11, Sayı 2, s. 53-68; ERTEN, Rifat: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt 19, Sayı 1, s. 8.

²⁶ AİHM, *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, B. No. 50213/08, T. 27.10.2010 (HUDOC). İran vatandaşı olan *Mohsen Abdolkhani* ile *Hamid Karimnia*, Türkiye'ye yasa dışı yollardan girdikleri için Irak'a sınır dışı edilmişlerse de Türkiye'ye yeniden giriş yapmış ve 2008 yılında kolluk tarafından sahte pasaportla yakalanmışlardır. Başvuranlar İran'a geri dönmeleri hâlinde idam edileceklerini, Irak'ta da yaşamalarının tehlike altında olduğunu; sığınma talebinde bulunmak için İstanbul'a, oradan da Kanada'ya gitmek istediklerini belirtmiştir. İranlı iki başvuru, Türkiye'de sığınma talebinde bulunmuş, ancak bu talepleri reddedilmiş ve İran'a geri gönderilme riskiyle karşı karşıya kalmışlardır. Başvurucular, geri gönderilmeleri durumunda İran'da işkence veya insanlık dışı muameleye maruz kalacaklarını iddia etmişlerdir. AİHM, bu davada geri gönderme yasağı ilkesine vurgu yaparak başvuru sahiplerinin işkenceye uğrama riski altında olduklarını belirlemiştir. Mahkeme, işkence ve kötü muamele yasağının (m. 3), özgürlük ve güvenlik hakkının (m. 5) ve etkili başvuru hakkının (m. 13) ihlal edildiğine karar vermiştir.

²⁷ Karar incelemesi için bkz. EKŞİ, Nuray: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Abdolkhani ve Karimnia-Türkiye Davası Mülteciler ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 30 vd; ASAR, Aydoğan: *Yabancılar Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 198 vd.

²⁸ Verilen sınır dışı kararlarıyla ilgili olarak AİHS'in 3, 5 ve 13. maddelerinin incelendiği benzer AİHM kararları için bkz. AİHM, *Z.N.S. v. Türkiye*, B. No. 21896/08, T. 19.01.2010; AİHM, *Alipour ve Hosseinzadgan v. Türkiye*, B. No. 6909/08, 12792/08 ve 28960/08, T. 13.07.2010 (HUDOC).

Yabancıların sınır dışı edilme sebepleri ve usulüne ilişkin YUKK'ta yer alan özel düzenlemeleri açıklamadan önce geri gönderme yasağının (*non-refoulement*) konu ile ilişkisini açıklamak gerekir. Geri gönderme yasağı, kişinin ırk, din, tabiiyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi görüş nedeniyle hayatının veya özgürlüğünün tehdit edilme riskinin olduğu yere geri gönderilmesini yasaklayan kavramdır²⁹. Geri gönderme yasağı, YUKK'un genel hükümler kısmında Kanun kapsamında yer alan tüm kişileri kapsayacak şekilde herhangi bir istisnaya yer verilmeksizin düzenlenmiştir³⁰. YUKK'un 4. maddesinde yer alan düzenlemeye göre Kanun kapsamındaki “hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere” gönderilemeyecektir. YUKK'ta yer alan düzenlemenin önemi, ilkenin uygulanmasına herhangi bir istisna getirilmemiş olmasıdır. YUKK kapsamında yer alan kişiler, yani yabancılar Türk hukukunda istisnasız şekilde geri gönderme yasağının koruması altındadır.

Bir yabancı hakkında YUKK'un 54. maddesinde yazan sebeplerden birinin gerçekleşmesi durumunda valilik tarafından sınır dışı kararı alınır. Ancak 55. maddede sayılan, haklarında sınır dışı kararı alınamayacak beş kişi grubunun kapsamına girmesi durumunda ilgili yabancıya sınır dışı işlemi uygulanmayacaktır^{31,32}. Sınır dışı kararı almakta ayırksı bir durum da uluslararası koruma ve başvuru sahibi statüsünde olan kişiler için düzenlenmiştir. YUKK'un değişiklikten önceki ilk hâline göre uluslararası koruma ve başvuru sahibi statüsüne sahip olan kişiler hakkında ancak ülke güvenliği için tehlike oluşturdıklarına dair ciddi emareler bulunduğunda veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabilecekti. Ancak 2016³³ ve 2018³⁴ yılında yapılan değişiklikler ile uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin “terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi” olması, “kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit” oluşturması veya “uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu”nun değerlendirilmesi durumunda haklarında uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınabileceği düzenlenmiştir (YUKK m. 54/2). Bu düzenleme ve YUKK'un 8. maddesinde yer alan, uluslararası koruma başvurusunda bulunacak kişilerin ülkeye giriş ve çıkış, belgelerinin kontrolü ile ülkeye girişine izin verilmeyecek yabancılardan olmamalarına getirilen istisna birlikte değerlendirildiğinde uluslararası koruma başvuru sahibi ve statü sahipleri hakkında yalnızca 54. maddenin 2. fıkrasında yazan üç gerekçe ile sınır dışı kararı alınabilecektir. Bu kişiler

²⁹ Tanım için bkz. LAUTERPACHT, Sir Elihu / BETHLEHEM, Daniel: “The Scope and Content of the Principle of non-refoulement: Opinion”, (Ed.) FELLER, Erika / TÜRK, Volker / NICHOLSON, Frances: *Refugee Protection in International Law UNHCR's Global Consultations on International Protection*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s. 87. Geri gönderme yasağı hakkında detaylı açıklamalar için bkz. UZUN, Elif: “Geri Gönderme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2012, Cilt 8, Sayı 30, s.25 vd; TANERİ, Gökhan: *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2012, s. 20 vd; EKŞİ, Nuray: “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 2008, Cilt 82, Sayı 6, s. 2801 vd; BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2013, Sayı 108, s. 211 vd; KORKMAZ, Melike Elif: “Geçici Koruma Statüsüne Sahip Kişilerin Sınır Dışı Edilmesi: Geri Gönderilmeme İlkesi Bağlamında Hukuki ve Yargısal Değerlendirme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2025, Cilt 16, Sayı 62, s. 280-282; ÖZKAN, s. 170-175; HATHAWAY, James C. / FOSTER, Michelle: *The Law of Refugee Status*, 2. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2014, s. 36-38.

³⁰ EKŞİ, Nuray: *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 63.

³¹ Bu durumda da ilgilinin üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilip edilemeyeceği araştırılır. Eğer üçüncü bir ülkeye sınır dışı da mümkün değilse ilgiliye insani ikamet izni verilir ve sınır dışı kararı uygulanmaz. “İnsani ikamet izni süresince yabancının ülkesine veya gidebileceği üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilme olanakları araştırılmaya devam edilir. Sınır dışı etme engelinin ortadan kalkması halinde insani ikamet izni iptal edilir ve yeni bir karar alınmaksızın sınır dışı etme işlemi tamamlanır” (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 57/1).

³² Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in 52. maddesinde ayrıca hakkında sınır dışı kararı alınamayacak kişiler düzenlenmiştir.

³³ 676 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (29.10.2016 tarihli ve 29872 sayılı Resmî Gazete) m. 36.

³⁴ 7070 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun [01.02.2018 tarihli ve 30319 sayılı Resmî Gazete (1. Mükerrer)] m. 31.

hakkında getirilen düzenlemede dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da 54. maddenin ilk fıkrasında idareye verilen takdir yetkisidir. 54. maddede sayılan şartların varlığı hâlinde idarenin yabancı hakkın- da sınır dışı kararı alması kural olarak zorunlu iken, ikinci fıkraya göre yabancının uluslararası koruma başvuru sahibi ve statü sahibi olması durumunda hakkında sınır dışı kararı alınıp alınmaması idarenin takdirine bağlıdır.

II. SINIR DIŞI KARARINA KARŞI YARGI YOLU

Yukarıda da belirtildiği üzere YUKK'tan önce yabancılar hakkında alınan sınır dışı kararlarının ardından AİHM'de Türkiye aleyhine açılan davaların dayanak noktalarından biri Türkiye'nin Sözleş- me'nin 13. maddesinde yer alan etkin başvuru hakkını ihlal ettiği hususu olmuştur. Bu sebeple sınır dışı kararlarına karşı yargı yolu, YUKK'ta detaylı şekilde düzenlenmiştir. Sınır dışı kararı ilgiliye ge- rekçeleriyle birlikte tebliğ edildikten sonra üç farklı sonuç doğabilir. İlgili kendi rızası ile ülkeden çıkabilir, kararın iptali için yedi gün içinde idare mahkemesinde dava açabilir veya herhangi bir şey yapmaz. İlgili kendi rızasıyla ülkeden çıkış yapmadıkça dava açma süresi içinde kendisi hakkında sınır dışı kararı uygulanmaz. Dava açması hâlinde de yargılama sonuçlanıncaya kadar ilgili sınır dışı edil- mez³⁵. Sınır dışı kararının iptali için idare mahkemesine açılan davada mahkemenin vereceği karar kesindir³⁶.

İdare mahkemesi sınır dışı kararının iptali için açılan davada kararını verdiğinde artık olağan ka- nun yolları tükenmiş olacağından yabancı karar tarihinden itibaren otuz gün içinde Anayasa Mahke- mesine bireysel başvuru yapabilir (6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulle- ri Hakkında Kanun³⁷ m. 47/5)³⁸.

³⁵ 21.11.2024 tarihinde yapılan değişiklikten önce YUKK'un 53. maddesinin 3. fıkrasında başvuru üzerine idare mahkemesinin 15 gün içinde karar vereceği düzenlenmişti. Ancak uygulamada mahkemelerin iş yoğunluğu sebebiyle bu süre içinde karar vermeleri pek müm- kün olmamaktaydı. Bunun üzerine ilgili fıkraya “[b]aşvurular dosyanın tekemmülünden veya ara karar ya da duruşma yapılması gere- ken hâllerde bunların tamamlanmasından itibaren on beş gün içinde sonuçlandırılır” cümlesi eklenmiştir. Dosyanın ne zaman tekem- mül edeceğine ilişkin olarak da “savunmanın verilmesi veya savunma verme süresinin geçmesi” açıklaması yapılmıştır. Yeni hâliyle bu fıkraya göre hakkında sınır dışı kararı alınan kişi, kararın kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde bu karara itiraz edebilecektir. Sın- ır dışı etme kararına karşı idare mahkemesinde dava açıldığında, bu durumun kararı veren makama da iletilmesi gerekir (YUKK m. 53/3). Tatil günleri de süreye dâhildir. Ancak sürenin son günü tatile denk gelirse süre, tatil gününü izleyen çalışma gününün bitimine kadar uzar [İdari Yargılama Usul Kanunu (İYUK, 20.01.1982 tarihli ve 17580 sayılı Resmî Gazete) m. 8/2]. Dava dilekçeleri ve ekleri- nin bir nüshası davalı tarafa; davalının sunacağı savunma ise davacıya tebliğ edilir. Davacının ikinci dilekçesi davalıya, davalının vere- ceği ikinci savunma da davacıya bildirilir. Taraflara cevap verebilmeleri için tebliğ tarihinden itibaren otuz gün süre verilir (İYUK m. 16/3). En fazla otuz gün içinde tarafların birbirlerine cevaplarının veya sürenin bitiminin ardından dosya tekemmül etmiş olur ve on beş gün içinde idare mahkemesi kararını verir. Mahkeme dilerse başvuru üzerine duruşma da yapabilecektir. Bu durumda mahkemeden du- ruşma tamamlandıktan sonra on beş gün içinde karar vermesi beklenmektedir (YUKK m. 53/3). Sürelere ilişkin kanun değişikliği önce- sinde Anayasa Mahkemesine yapılan başvuru ve mahkeme kararı için bkz. YILMAZ, Ersin / KOÇAK, Nazım Taha: *Yabancılar ve Mül- teci Hukuku (İdari Yargıda Görülen Davalar)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025, s. 267-268.

³⁶ YUKK'ta yer alan düzenlemede mahkemenin vereceği kararın kesin olduğu belirtilmişse de 2014 yılında İYUK'un 45. maddesinde yapılan değişiklikle [6545 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (28.06.2014 tarihli ve 29044 sayılı Resmî Gazete)] idare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı bölge idare mahkemesine başvurulabileceği düzenle- mesi doktrinde tartışmalara yol açmıştır. Yapılan değişiklikle “başka kanunlarda farklı bir kanun yolu öngörülmesi olsa dahi” kara- rın tebliğinden itibaren otuz gün içinde istinaf yoluna başvurulabileceği düzenlenmiş ve bu konu doktrinde farklı görüşlere sebep olmuştur. Bölge idare mahkemelerinin kararlarına karşı temyiz yoluna başvurulmasının ise İYUK'un 46. maddesinin 1. fıkrasının sadece parasal değer taşıyan idari işlemler bakımından düzenlenmesi sebebiyle mümkün olmadığı hakkında bkz. EKŞİ, Nuray: “2014 Yılında Kabul Edilen İdari Yargıda İstinaf Müessesesinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Açılacak İdari Davalara Etkisi”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2015, Cilt 1, Sayı 1 (İdari Davalar), s. 12-43; GÜNER, Cemil: “Sınır Dışı Etme Kararı ile İlgili İdare Mahkemesi Kararlarının Kesinliği”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2017, Cilt 75, Sayı 1, s. 85-114; YİĞİT, Nedime Tuğçe: “Sınır Dışı Etme Kararının İcrasının Erteleme, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 25, Sayı 2, s. 577-615. Aynı sonuca YUKK'un 80. maddesinde yer alan idari itiraz ve yargı yolu üzerinden varılan ince- leme için bkz. BAYATA CANYAŞ, Aslı: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Kabul Edilemez Başvuru ve Hızlandırılmış Değerlendirme Kararlarının Kesinliği”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2015, Sayı 22, s. 151-153. Aksi yönde gö- rüş ve örnek mahkeme kararları için bkz. GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, Gülce / TANRIBİLİR, Bilge: “YUKK Kapsamında İdari Ma- kamaların Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Hakkında Verebilecekleri Kararlar ve Bu Kararlara Karşı Başvuru Yolları”, *Haceti- tepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2025, Cilt 15, Sayı 2, s. 87-89.

³⁷ 03.04.2011 tarihli ve 27894 sayılı Resmî Gazete.

³⁸ ÖZBEK, Nimet / KUŞÇU, Döndü: “Anayasa Mahkemesinin 30.05.2019 Tarihli Pilot Kararı (Y.T. Kararı) İncelemesi ve Sınır Dışı Kararına Karşı Etkili Başvuru Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 14, Sayı 3, s. 27-28; GÜMÜŞLÜ / TANRIBİLİR, s. 92.

III. İDARİ GÖZETİM KARARI

İdari gözetim kararı, YUKK'ta iki farklı yerde düzenlenmiştir³⁹. Bunlardan ilki YUKK'un 68. maddesindeki şartların gerçekleşmesi durumunda uygulanması öngörülen⁴⁰, uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin başvuru süreci boyunca en fazla 30 gün süreyle gözetim altında tutulmaları yöntemidir. Ancak uygulamada bu idari gözetim tedbirine neredeyse hiç başvurulmadığı; uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin Göç İdaresi Başkanlığı (Başkanlık) tarafından kendilerine tahsis edilen şehirlerde ikamet ederek, adres bildirme ve düzenli olarak yetkili makamlara bilgi verme yükümlülüklerini yerine getirmek suretiyle başvuru süreçlerini tamamladıkları ifade edilmektedir⁴¹. Türkiye'de esas olarak uygulanan ve bu çalışmanın da konusunu oluşturan idari gözetim türü yabancı hakkında sınır dışı kararı alınmasının ardından uygulanan idari gözetimdir.

İlgili hakkında sınır dışı kararı alındıktan sonra yargı yoluna başvuru süresi geçmeden bu kararın icrası gerçekleşmez⁴². Bu gibi durumlarda ilgilinin idarenin gözetimi altında bulunması için karar alınabilir. YUKK'un 57. maddesinin 2. fıkrasına göre, *“kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında”* valilik tarafından idari gözetim kararı alınır veya ilgili hakkında alternatif yükümlülükler getirilir. İdari gözetim altına alınan yabancılar, yakalamayı gerçekleştiren kolluk birimi tarafından en geç kırk sekiz saat içinde geri gönderme merkezlerine teslim edilir. Geri gönderme merkezlerinde uygulanan idari gözetim süresi en fazla altı aydır. Ancak bu sürenin sonunda sınır dışı işlemlerinin tamamlanamaması durumunda söz konusu süre, azami altı ay daha uzatılabilir (YUKK m. 57/3).

İlgili kişi idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimliğine başvurabilir. Ancak bu başvuru, idari gözetim kararını durdurmaz⁴³. Sulh ceza hâkimliğinin kararı kesin olsa da ilgili kişi daha sonra yeniden idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla hakimliğe başvuruda bulunabilir (YUKK m. 57/6). İlgilinin başvurusu yanında, idari gözetimin sürdürülmesinin gerekli olup olmadığı valilik tarafından en geç ayda bir düzenli biçimde gözden geçirilir. İdari gözetimin devamını gerektiren bir neden kalmadığında, yabancı hakkında idari gözetim kararı kaldırılarak yerine idari gözetime alternatif yükümlülükler uygulanır (YUKK m. 57/4).

IV. İDARİ GÖZETİME ALTERNATİF YÜKÜMLÜLÜKLER

A. Avrupa Birliği Hukukunda Alternatif Yükümlülükler

AB hukukunda konu, 16 Aralık 2008 tarihli ve 2008/115 sayılı Üye Devletlerde Yasadışı Olarak Bulunan Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Gönderilmesine İlişkin Ortak Standartlar ve Prosedürler Hakkında Yönerge'de⁴⁴ (Geri Gönderme Yönergesi/GGY) düzenlenmiştir. Üye devlette hukuka aykırı şekilde bulunan üçüncü ülke vatandaşı hakkında izlenecek yol haritası, GGY'nin 2. bölümünde yer

³⁹ YUKK yürürlüğe girene dek yabancıların idari gözetiminin dayanağı 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'dur (24.07.1950 tarihli ve 7564 sayılı Resmî Gazete). Detaylı açıklama için bkz. EKŞİ, *İdari Davalar*, s. 17-18.

⁴⁰ Uluslararası koruma başvurularının incelenmesi aşamasında alınacak idari gözetim kararı ile ilgili olarak bkz. GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL / TANRIBİLİR, s. 64-65.

⁴¹ Mülteci Hakları Merkezi: *İdari Gözetime Alternatifler: Uygulayıcılara Yönelik Rehber*, 2024 (Erişim Adresi, ET: 02.05.2025), s. 12.

⁴² Elbette ilgilinin rızasının olduğu durumlar saklıdır. İlgilinin rıza göstermesi hâlinde dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması durumunda mahkemenin kararı beklenmeden yabancı hakkında sınır dışı işlemi uygulanabilir.

⁴³ İdari gözetim kararı idare tarafından alındığı için yargısal denetiminin de idare mahkemeleri tarafından yapılması gerekliliği hakkında bkz. EKŞİ, Nuray: *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda İdari Gözetim*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014 (İdari Gözetim), s. 80-81; BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, s. 240; YILMAZ EREN, Esra / DEMİRKIRAN, Eyüp Kaan: “İdari Gözetim Altında Tutulanların Hak İhlali İddiaları Karşısında Etkili Başvuru Hakkı: Uyuşmazlık Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi'nin İki Farklı Kararı”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 12, Sayı 1, s. 29-30.

⁴⁴ OJ L 348, 24.12.2008, s. 98-107.

alan 6. madde ve devamında düzenlenmiştir⁴⁵. Buna göre üye devlet, ülkesinde hukuka aykırı şekilde bulunan kişi hakkında geri gönderme kararı (*return decision*) alacak (m. 6), mümkünse yabancının ülkesine gönüllü geri dönüşü sağlanacak (m. 7), gönüllü geri dönüş mümkün değilse sınır dışı işlemi gerçekleştirilecektir (m. 8). Sınır dışı etmek amacıyla yabancının idari gözetim altına alınması ise GGY'nin 15. maddesinde “son çare” (*last resort*) olarak düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında, kişinin özgürlüğünü daha az kısıtlayıcı tedbirin etkili şekilde uygulanmasının mümkün olmaması hâlinde kişinin geri dönüşe hazırlanması veya sınır dışı işleminin gerçekleştirilmesi amacıyla idari gözetim altına alınabileceği⁴⁶ düzenlenmiştir⁴⁷. Aynı hükme göre idari gözetim, özellikle ilgilinin kaçma riski bulunması ya da geri dönüş sürecini engellemesi durumlarında uygulanabilmektedir⁴⁸.

Yabancı ülkesine gönüllü geri dönüş yapmak istediğinde bu süreçte kaçmasını önlemek için (m. 7/3), sınır dışı kararına itiraz edip yargısal süreç başladığında (m. 13/2) veya ülkesine geri gönderme yasağı kapsamında yer alması sebebiyle gönderilemediği süreçte (m. 9/3) hakkında alternatif yükümlülükler getirilebilir. Alternatif yükümlülük türleri, GGY'nin 7. maddesinin 3. fıkrasında örnekler şeklinde sayılmış olup üye devletlere başka tedbirler düzenleme imkânı da tanınmıştır. Bu kapsamda üye devletler yetkili makamlara düzenli bildirimde bulunma (*regular reporting to the authorities*), teminat (*deposit of an adequate financial guarantee*), kimlik veya seyahat belgesinin teslimi (*submission of documents*) ve belirli bir adreste ikamet etme (*measure to stay at a certain place*) dışında başka yükümlülükler de düzenleyebileceklerdir.

Avrupa Birliği hukukunda alternatif yükümlülükler ile idari gözetim arasındaki ilişki, açık bir şekilde “son çare” ilkesine dayandırılmıştır. GGY'nin 15. maddesinde idari gözetim ancak daha hafif tedbirlerin etkili şekilde uygulanmasının mümkün olmaması hâlinde başvurulabilecek istisnai bir tedbir olarak öngörülmekte; alternatif yükümlülükler ise bu istisnai tedbire başvurulmadan önce değerlendirilmesi gereken öncelikli ihtimaller olarak yer almaktadır. Aşağıda görüleceği üzere Türk hukukunda ise, YUKK'un 57. maddesinin 2. fıkrasında sayılan koşulların gerçekleşmesi durumunda ilgili hakkında “*idari gözetim kararı alınır ya da ... idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir.*” diyerek idari gözetim ile alternatif yükümlülüklerin uygulanmasına ilişkin hükümlerde, bu tedbirler arasında açık bir öncelik sıralamasına yer verilmediği görülmektedir. Bu yönüyle söz konusu düzenlemenin, GGY'de benimsenen ve idari gözetimi “son çare” olarak kabul eden sistematikten farklı olduğu söylenebilir.

B. Türk Hukukunda Alternatif Yükümlülükler

Yabancı hakkında sınır dışı kararı verildikten sonra daha az kısıtlayıcı tedbirler araştırılmadan doğrudan idari gözetim kararı alınması, kişiyi özgürlüğünden mahrum bıraktığı için AİHS'in özellikle 5. maddesi bağlamında AİHM kararlarına⁴⁹ konu olmuştur. AİHM özellikle 2019 yılında verdiği bir

⁴⁵ ÖZKAN, s. 242-243.

⁴⁶ Direktif'in hazırlık sürecinde idari gözetim altına almanın idarenin takdirinde olup olmamasına ilişkin tartışma için bkz. TONER, Helen: “The Lisbon Treaty and the Future of European Immigration and Asylum Law”, (Ed.) AZOULI, Loïc / de VRIES, Karin: *EU Migration Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, s. 17-18.

⁴⁷ “Unless other sufficient but less coercive measures can be applied effectively in a specific case, Member States may only keep in detention a third-country national who is the subject of return procedures in order to prepare the return and/or carry out the removal process...”.

⁴⁸ “... in particular when:

a) there is a risk of absconding or

b) the third-country national concerned avoids or hampers the preparation of return or the removal process”.

⁴⁹ AİHM kararlarında AİHS'in 5. maddesine aykırılık, maddenin fıkraları özel olarak incelenerek yapılmaktadır. AİHM, *Saadi v. the United Kingdom*, B. No. 13229/03, T. 29.01.2008 (HUDOC) kararında mahkeme, Sözleşme'nin 5. maddesinin 2. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiştir. *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, B. No. 50213/08, T. 27.10.2010 kararında Mahkeme, idari gözetim altında tutulmanın 5. maddenin 1, 2 ve 4. fıkralarını ihlal ettiğine karar vermiştir. 5. maddenin ilgili fıkraları şu şekildedir: “1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz;

a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

kararda⁵⁰ idari gözetimin son çare olarak uygulanması gerektiğini ve bu tedbire ancak özgürlüğü daha az sınırlayan başka bir önlemin uygulanmasının mümkün olmadığının ortaya konulmasından sonra başvurulabileceğini vurgulamıştır⁵¹. AİHM'in bu yaklaşımı, idari gözetimin özgürlüğü kısıtlayıcı niteliğinden dolayı, olaya uygulanabilir alternatif tedbirler araştırıldıktan sonra son çare olarak uygulanması gerektiğini göstermektedir.

Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi'nin genel gerekçesinde⁵², düzensiz göçmenlerin geri gönderme merkezlerinde tutulmasının kamu maliyesi üzerindeki mali yükün hafifletilmesi ve gönüllü geri dönüşün teşvik edilmesi amacıyla, idari gözetime alternatif yükümlülüklerin düzenlenmesinin amaçlandığı görülmektedir⁵³. YUKK'un 57. maddesinde yapılan değişikliğin hem kamu maliyesindeki yükü azaltmak hem de gönüllü geri dönüşü teşvik etmek amacını taşıdığı söz konusu değişikliği öngören düzenlemenin 77. maddesinin gerekçesinde belirtilmiştir. Kişi özgürlüğünün korunmasına da atıf yapılmakla birlikte, düzenlemenin temel sebebinin idari ve mali kolaylık olduğu görülmektedir⁵⁴. Bu durum, düzenlemenin ağırlıklı olarak idari işleyiş ve maliyetleri azaltma kaygısıyla getirildiği ve insan hakları boyutunun ikincil planda kaldığı izlenimini uyandırmaktadır. Bununla birlikte, değişikliğin Geri Gönderme Direktifi'nde yer alan dört alternatif türden daha fazla seçenek sunması, kişi özgürlüğünü kısıtlayıcı idari gözetime daha fazla alternatif sunması bakımından önemlidir.

Yapılan değişiklikten sonra hakkında sınır dışı kararı verilmiş kişinin dava açma süresi içinde mahkemeye başvurması hâlinde ise mahkemenin kararına dek, kendisinin de sınır dışı işlemine rızasının olmaması durumunda, kaçma ve kaybolma riski varsa, Türkiye'ye usulüne uygun giriş veya çıkış yapmadıysa, idareye başvurularında sahte ya da asılsız belge kullanmışsa, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkması için tanınan sürede çıkmamışsa, “*kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı*” açısından tehdit oluşturmuşsa idari gözetim kararı yerine alternatif yükümlülükler uygulanabilecektir (YUKK m. 57/2). Öte yandan, idari gözetim altındayken valilik tarafından yapılan rutin kontrollerde söz konusu yabancıların idari gözetim altında tutulmasında zaruretin olmadığı anlaşıldığı-

b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;

e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;

f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alınması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da ade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dille bildirilmesi zorunludur.

...

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kalan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir” (Çeviri için bkz. [Erişim Adresi](#), ET: 06.03.2026).

⁵⁰ AİHM, *G.B. and Others v. Turkey*, B. No. 4633/15, T. 17.10.2019, § 151 vd. Benzer şekilde AİHM, *Rahimi v. Greece*, B. No. 8687/08, T. 05.04.2011 (HUDOC) kararında da sınır dışı etme için özgürlüğü daha az sınırlayıcı önlemin araştırılmadığı ve idari gözetim altına alınmanın son çare olup olmadığının incelenmemesi sebebiyle 5. maddenin 1. fıkrasının f bendinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Benzer bir diğer karar olan AİHM, *Popov v. France*, B. No. 39472/07 ve 39474/07, T. 19.01.2012 (HUDOC) kararında mahkeme, idari gözetim altına alınmanın son çare olduğu ve alternatifinin mevcut olup olmadığının araştırılmaması sebebiyle 5. maddenin 1. fıkrasının f bendinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

⁵¹ Farklı karar örnekleri ve bunların değerlendirilmesi için bkz. İNELİ CİĞER, Meltem: “Uluslararası Hukuk ve Karşılaştırmalı Hukukta İdari Gözetime Alternatif Tedbirler”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2 (Alternatif Tedbirler), s. 806-809.

⁵² [Erişim Adresi](#) (ET: 15.04.2026).

⁵³ Teklifin kanunlaşma süreci hakkında bkz. TEKSOY, Barış: “İdari Gözetim Altına Alınan Yabancıların Elektronik ve İletişim Cihazlarının İncelenmesine İlişkin Hükmün Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2020, Cilt 75, Sayı 2, s. 520-522.

⁵⁴ Komisyon raporu için bkz. [Erişim Adresi](#) (ET: 05.03.2025).

da da ilgili hakkında idari gözetim kararı sonlandırılıp alternatif yükümlülük getirilecektir (YUKK m. 57/4). Çalışmanın devamında alternatif yükümlülük kararının alınma usulü, kimler hakkında alınacağı ve bu karara karşı başvuru yolları incelenecektir.

C. Kararın Alınma Usulü

Alternatif yükümlülükler, idari gözetime alternatif olarak getirilmiştir. Başka bir ifadeyle hakkın-da sınır dışı kararı verilen kişi bakımından idari gözetim uygulanmasını gerektiren şartların varlığı hâlinde valilik, idari gözetim yerine alternatif yükümlülük uygulanmasına karar verebilir. Ancak AYY'nin 6. maddesinin 4. fıkrasına göre bazı kişiler hakkında idari gözetim kararı alınması öncelikli-dir. Düzenlemeye göre kişi idari gözetim altına alınmadığı takdirde ülkesiyle ilgili doğru bilgi ve bel-gelere ulaşamayacaksa, kimliği ve uyuşu tespit edilemeyecekse, yabancı idare ile iş birliği içinde değilse, yabancının ülkesine geri gönderilebilmesi için idari gözetim altına alınması gerekiyorsa hak-kında idari gözetimin öncelikli olarak uygulanması gerektiği düzenlenmiştir. Hakkında sınır dışı kararı alınan yabancı, sayılan kişi gruplarının kapsamına girmiyorsa bile eğer ki alternatif yükümlülüklerin uygulanmasının yetersiz kalacağı veya mümkün olmadığı anlaşılırsa ilgili hakkında idari gözetime başvurulabilecektir (AYY m. 7/1).

İdari gözetime alternatif yükümlülük kararı, farklı ihtimallerde alınabilir. Bu kişi gruplarını mad-deler hâlinde ifade etmek konuyu daha anlaşılır kılacaktır:

- Öncelikle hakkında sınır dışı kararı alınan kişinin kaçma riski varsa, Türkiye'ye giriş çıkış kural-larını ihlal etmişse, sahte ya da asılsız belge kullanmışsa, Türkiye'den çıkması için kendisine tanı-nan sürede çıkmamışsa, “*kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı*” açısından tehdit oluşt-u-ruyorsa valilik, bu kişi hakkında idari gözetim kararı yerine idari gözetime alternatif yükümlülük-lerden birisinin uygulanmasına karar verebilir (YUKK m. 57/2, AYY m. 6/1-b).
- İdari gözetim altında tutulan kişinin valilik tarafından yapılan aylık rutin denetimlerinde idari gö-zetim altında tutulmasına gerek olmamasına karar verilirse yine bu kişi hakkında alternatif yü-kümlülük kararı verilebilir (YUKK m. 57/4, AYY m. 6/1-c).
- Alternatif yükümlülük getirilebilecek diğer bir ihtimal, idari gözetim süresinin dolmasıdır. İdari gözetim süresi en fazla 12 ay olabilir (YUKK m. 57/3). Bu sürenin dolması hâlinde de ilgili hak-kında alternatif yükümlülük getirilebilir (AYY m. 6/1-a).
- İdari gözetim kararının ardından söz konusu karara karşı sulh ceza hâkimliğine başvurulduğunda (YUKK m. 57/6), sulh ceza hâkimliğinin kararı doğrultusunda valilik tarafından idari gözetimi sona erdirilen kişiler için de idari gözetime alternatif yükümlülükler uygulanabilir (AYY m. 6/1-ç).

Öte yandan belirtmek gerekir ki hakkında sınır dışı kararı verilemeyecek kişi grupları (YUKK m. 55, YUKK Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m. 52) kapsamına giren yabancılar hakkında alternatif yükümlülük kararı da verilemeyecektir (AYY m. 6/2).

Yukarıda yapılan açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde, Türk hukukunda idari gözetim ile al-ternatif yükümlülükler arasındaki ilişkinin, AB hukukunda benimsenen sistematikten önemli ölçüde ayrıldığı görülmektedir. GGY kapsamında idari gözetim, ancak daha hafif tedbirlerin etkili şekilde uygulanmasının mümkün olmaması hâlinde başvurulabilecek istisnai bir yol olarak düzenlenmişken; Türk hukukunda YUKK'un 57. maddesi ve AYY'de alternatif yükümlülükler ile idari gözetim arasın-da açık bir öncelik sıralamasına yer verilmediği görülmektedir. Bu durum alternatif yükümlülüklerin, idari gözetimin önüne geçen ve idare tarafından mutlaka değerlendirilmesi gereken zorunlu bir aşama olarak değil, idare tarafından somut olayın koşullarına göre tercih edilebilecek yollar olarak uygulan-masına sebep olabilir niteliktedir. Bu yönüyle Türk hukukundaki düzenlemenin, idari gözetimi “son çare” olarak niteleyen anlayışla tam anlamıyla örtüşmediği söylenebilir.

D. Alternatif Yükümlülük Türleri

İdari gözetime alternatif yükümlülükler, AYY'nin 4. maddesinde “[h]akkında sınır dışı etme kararı alınan yabancının idari gözetim altına alınması yerine, özgürlüğünü kısıtlamayacak ya da daha az kısıtlayacak şekilde uygulanan idari tedbirler” olarak tanımlanmıştır (m. 4/1-i). İdari gözetime alternatif yükümlülük türleri belirli adreste ikamet etme, bildirimde bulunma, aile temelli geri dönüş, geri dönüş danışmanlığı, kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma, teminat ve elektronik izleme olarak düzenlenmiştir (YUKK m. 57/A).

1. Belirli Adreste İkamet Etme

Belirli adreste ikamet etme yükümlülüğü, AYY'nin “Tanımlar” başlıklı 4. maddesinde “[d]üzensiz göçmenlerin sınır dışı etme kararı yerine getirilinceye kadar belirli bir adreste kalmalarını öngören yükümlülük” olarak ifade edilmiş (m. 4/1-e), söz konusu yükümlülüğünün ayrıntıları ise 8. maddede düzenlenmiştir. Buna göre valilik tarafından yabancının belirli bir adreste ikamet etmesi yükümlülüğüne karar verildiğinde yabancı bu durumu ikamet edeceği yerdeki il göç idaresi müdürlüğüne bildirir. Maddenin devam eden fıkralarında yükümlülüğün yerine getirilmesinin takibi ve adres değişikliği düzenlenmiştir. Burada dikkati çeken husus, AYY'nin 8. maddesinin 8. fıkrasında yer alan kısıtlayıcı düzenlemedir. İlgili fıkra göre, yabancı hakkında YUKK'un 54. maddesinin birinci fıkrasının (b)⁵⁵, (d)⁵⁶ ve (k)⁵⁷ bentleri sebebiyle sınır dışı kararı verildiyse bu kişinin yalnızca belirli adreste ikamet etme yükümlülüğünü yerine getirmesi yeterli görülmemiştir. İfade edilen sebeplerle hakkında sınır dışı kararı verilen yabancının kaçmasını engellemek amacı ile belirli adreste ikamet etmenin yanında ek alternatif yükümlülük veya yükümlülükler tabi tutulması AYY ile zorunlu hâle getirilmiştir. İlgili hakkında birden fazla alternatif yükümlülük getirilmesinin zorunlu olduğunun yönetmelikle düzenlenmesi ve idareye bu şekilde bir takdir yetkisinin verilmesi, Anayasa'nın 16. maddesinde öngörülen kanunilik ilkesi bakımından tartışmalıdır. Belli kişi grupları için temel hak ve hürriyetleri kısıtlayıcı nitelikteki alternatif yükümlülüklerin birden fazla getirilmesinin zorunlu tutulmasının kanunla düzenlenmesi yerinde olacaktır. Belirli adreste ikamet etme yükümlülüğüne tabi tutulan yabancının adresini terk ettiğinin tespit edilmesi durumunda yabancı hakkında idari gözetim kararı alınacaktır (AYY m. 21/1-a).

Açıklanan yönleriyle belirli adreste ikamet etme yükümlülüğü, her ne kadar idari gözetim tedbirine alternatif olarak öngörülmüş olsa da, özellikle birden fazla yükümlülükle birlikte uygulanmasının zorunlu tutulduğu hâllerde, yabancının hareket özgürlüğünü ciddi ölçüde sınırlayan bir tedbir niteliği kazanmaktadır. Bu durum, söz konusu yükümlülüğün idari gözetime alternatif daha hafif bir tedbir olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

2. Bildirimde Bulunma

Bildirimde bulunma yükümlülüğü AYY'nin 4. maddesinde “[d]üzensiz göçmenlerin sınır dışı etme kararı yerine getirilinceye kadar belirli aralıklarla İl Müdürlüğüne bildirimde bulunmalarını öngören yükümlülük” olarak ifade edilmiş (m. 4/1-f), yükümlülüğün ayrıntılarına ise 9. maddede yer verilmiştir. Buna göre yabancından azami bir aylık periyotlarla parmak izi verilerinin doğrulanması, ses tanıma uygulaması ve ıslak imza verilmesi suretiyle il müdürlüğüne bildirimde bulunması istenebilir (AYY m. 9/1-3). Bu yükümlülük, idari gözetim yerine kişinin yetkili makamlar tarafından düzenli olarak kontrol edilmesini sağlayan daha hafif müdahale niteliğindeki tedbirlerden biri olarak değerlendirilebilir.

⁵⁵ “Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olması” (YUKK m. 54/1-b).

⁵⁶ “Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturmaları” (YUKK m. 54/1-d).

⁵⁷ “Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olması” (YUKK m. 54/1-k).

Belirli adreste ikamet etme yükümlülüğünde olduğu gibi YUKK'un 54. maddesinin birinci fıkrasının (b), (d) ve (k) bendinde sayılan kişiler için bildirimde bulunma yükümlülüğünün tek başına getirilemeyeceği, bu kişilerin kaçmalarının önlenmesi için ilave yükümlülük getirilmesinin zorunlu olduğu 9. maddenin 6. fıkrasında düzenlenmiştir. Bir önceki başlıkta yapılan değerlendirmeler burada da geçerlidir. Bu tür kısıtlayıcı düzenlemelerin bir yönetmelik ile getirilmiş olması, Anayasa'nın 16. maddesinde öngörülen kanunilik ilkesi bakımından tartışmalı niteliktedir. Bu sebeple söz konusu düzenlemenin kanunla yapılmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Bildirimde bulunma yükümlülüğüne tabi tutulan yabancının birden fazla kez ve peş peşe bildirimde bulunmaması durumunda yabancı hakkında idari gözetim kararı alınacaktır (AYY m. 21/1-b).

Bildirimde bulunma yükümlülüğünün özellikle tek başına uygulanmasının mümkün olmadığı halde, bu tedbirin her zaman idari gözetim karşısında daha hafif bir müdahale olarak değerlendirilebilmesi mümkün değildir. Günlük hayatta parmak izi doğrulaması, ses tanıma uygulaması ve düzenli imza yükümlülüğü gibi unsurların birlikte uygulanması, yabancının günlük yaşamını sürekli denetime tabi kılmakta ve hareket özgürlüğü üzerinde kontrol mekanizması oluşturmaktadır. Bir önceki başlıkta yaptığımız idari gözetime alternatif daha hafif bir tedbir olup olmadığı sorusunu burada da akla gelmektedir.

3. Aile Temelli Geri Dönüş

Aile temelli geri dönüş yükümlülüğü, AYY'nin 4. maddesinde “[d]üzensiz göçmenlerin sınır dışı etme kararı yerine getirilinceye kadar, Türkiye’de yasal olarak bulunan birinci ve ikinci dereceden akrabalarının yanında kalmalarını öngören yükümlülük” şeklinde ifade edilmiştir (m. 4/1-b). Söz konusu yükümlülüğün ayrıntıları ise 11. maddede düzenlenmiştir. Bu yükümlülüğün yerine getirilebilmesi için yabancının yazılı talebinin haricinde yanında kalacağı akrabalarından da yazılı muvafakat alınması gerekmektedir. İlgili muvafakat ile kişiler, yabancının sınır dışı edilmesi sürecinde il müdürlüğü ile gerekli iş birliğini sağlayacaklarını ve yabancının seyahat giderleri de dâhil olmak üzere süreçten kaynaklanan tüm masrafları karşılayacaklarını taahhüt ederler (m. 11/4). Muvafakatin verilmemesi durumunda yabancının aile temelli geri dönüş yükümlülüğüne tabi tutulamayacağı düzenlenmişse de (m. 11/5) devamında nasıl karar verileceğine dair mevzuatta açık bir düzenleme yer almamaktadır. Yabancının yanında kalacağı aile üyelerinin muvafakat vermemesi durumunda aile temelli geri dönüş yükümlülüğü uygulanamayacağı için ilgili hakkında ya başka bir alternatif yükümlülük ya da idari gözetim kararı verilebileceği yorumu burada yapılabilir. Ancak Anayasa'nın 16. maddesinde öngörülen kanunilik ilkesi sebebiyle konunun kanunla düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Aile temelli geri dönüş yükümlülüğüne tabi tutulan yabancının adresini terk ettiğinin tespit edilmesi durumunda yabancı hakkında idari gözetim kararı alınacaktır (AYY m. 21/1-c).

4. Geri Dönüş Danışmanlığı

Geri dönüş danışmanlığı, AYY'nin 4. maddesinde “[d]üzensiz göçmenin ülkesine geri dönüşünü teşvik etmek ve hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek için görevlendirilen geri dönüş danışmanı yoluyla yabancının ülkeden gönüllü olarak çıkışını sağlamayı amaçlayan mekanizma” olarak ifade edilmiş (m. 4/1-h), yükümlülüğün ayrıntılarına ise 12. maddede yer verilmiştir. Geri dönüş danışmanlığı, sınır dışı edilecek kişi için bir yükümlülüğün ziyade menşe ülkesine veya üçüncü bir ülkeye dönmesi konusunda teşvik niteliği taşımaktadır. Geri dönüş konusu, “Gönüllü geri dönüş desteği” başlığında YUKK'un 87. maddesinde düzenlenmiştir. Burada genel olarak başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden, gönüllü olarak geri dönmek isteyenlere aynı ve nakdi destek sağlanabileceği düzenlenmiştir. 2019 yılında YUKK'a eklenen 60/A maddesi ile hakkında sınır dışı kararı verilmiş kişilerin ülkelerine gönüllü geri dönmek istemeleri durumunda da kendilerine aynı ve nakdi destek sağlanabileceği belirtilmiştir. Geri dönüş danışmanlığı her ne kadar idari gözetime alternatif yükümlülük olarak düzenlenmişse de bir yükümlülüğün ziyade gönüllü geri dönüşü teşvik etmeye yönelik bir mekanizma olarak değerlendirilebilir.

Geri dönüş danışmanlığı verilen yabancıнын birden fazla kez geri dönüş danışmanı ile görüşmeye gelmemesi durumunda yabancı, idari gözetim altına alınacaktır (AYY m. 21/1-ç).

5. Kamu Yararına Hizmetlerde Gönüllülük Esasıyla Görev Alma

Kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma alternatif yükümlülüğünün AYY’de açık bir tanımı yapılmamıştır. AYY’nin 13. maddesinde yalnızca bu yükümlülüğün usul ve esaslarının İçişleri Bakanlığınca düzenleneceği belirtilmiştir. Ancak mevcut durumda bu konuda yapılmış bir düzenleme bulunmamaktadır. Kamu yararına hizmette yer alma YUKK’ta yükümlülük türlerinden biri olarak düzenlenmesine rağmen bu görevin gönüllülük esasına dayandırılıyor olması, yükümlülüğe tabi tutulacak kişinin bu görevi seçme hakkının olup olmaması fikrini akla getirir de açıkça düzenlenmediği için kesin sonuca varılamamaktadır.

Gerek bu kavramsal çelişkinin giderilmesi gerekse kanunilik ilkesinin sağlanması için söz konusu yükümlülüğün kapsamının ve uygulanma usulünün kanun ile açık şekilde düzenlenmesi gerekmektedir⁵⁸.

6. Teminat

Teminat yükümlülüğü, AYY’nin 4. maddesinde “[d]üzensiz göçmenlerin sınır dışı etme kararı yerine getirilinceye kadar ülke içinde serbest kalmaları için Başkanlık tarafından belirlenecek tutarda güvence bedeli yatırmaları şeklinde uygulanacak yükümlülük” şeklinde tanımlanmıştır (m. 4/1-t). Yükümlülüğe ilişkin ayrıntılar ise 14. maddede düzenlenmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki eğer yabancı hakkında terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olması (YUKK m. 54/1-b), Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlaması (YUKK m. 54/1-ç) ya da uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olması (YUKK m. 54/1-k) sebepleri ile sınır dışı kararı alınmışsa bu kişi, idari gözetime alternatif teminat yükümlülüğünden yararlanamayacaktır (AYY m. 14/11). Teminat yükümlülüğüne tabi tutulan yabancılar, aynı zamanda ilgili il göç idaresi müdürlüğünün belirlediği aralıklarla bildirimde bulunma yükümlülüğüne de tabi tutulacaktır (AYY m. 14/5)⁵⁹. Kural olarak teminat yatıran yabancıнын ülkeden çıkması için kendisine bir aydan az ve altı aydan fazla olmayacak şekilde süre verileceği düzenlenmişse de mücbir sebeplerin varlığı durumunda bu sürelerin dikkate alınmayacağı da ifade edilmiştir (AYY m. 14/8 ve 10). Yönetmelik’in “Tanımlar” başlığı altında yer alan düzenlemeye göre mücbir sebep, “idari gözetime alternatif yükümlülüğün yerine getirilmesine engel teşkil edebilecek nitelikte kişinin kusurunu ortadan kaldıran öngörülemez olay, olgu ve durumu” ifade etmektedir. Tanımda geçen “olay”, “olgu” ve “durum” ifadeleri muğlak olup bunların yorumunun idarenin takdirine bırakıldığı anlaşılmaktadır. Söz konusu tanımlama uyarınca mücbir sebep olarak nitelendirilebilecek olay, olgu veya durumların varlığında ilgili yabancı hakkında nasıl bir işlem yapılacağı ise belirsizdir. Bu durum uygulamada farklı yorumlara yol açabilecek niteliktedir. Öte yandan YUKK uyarınca, mücbir sebepler ile yargı sürecinin devam etmesi hâlleri saklı kalmak kaydıyla, yabancıнын teminat süresi içinde Türkiye’den çıkış yapmaması durumunda teminatın Hazineye irat kaydedileceği düzenlenmiştir (YUKK m. 57/A/7). Azami altı ayın dolması ve kişinin kusuru olmayan bir sebeple ülkeden çıkışının gerçekleşmemesi durumunda kendisine teminatın iadesi yapılacaktır mıdır? Süre en fazla ne kadar uzayabilir? Sürenin kişinin kusuru olmadan uzaması durumunda da teminat yükümlülüğünün yanında uygulanması zorunlu olan bildirimde bulunma yükümlülüğü devam edecek midir? YUKK ve AYY’de bu soruların cevabı bulunmamaktadır. Ancak düzenlemenin tümü dikkate alındığında, mücbir sebeplerin varlığı hâlinde yabancıнын kusurunun bulunmadığı ve bu

⁵⁸ Söz konusu yükümlülüğün, Anayasa’da düzenlenen angarya yasağına aykırılık teşkil etmemesi için kanunla düzenlenmesi gerektiğine ilişkin inceleme ve değerlendirme için bkz. AĞCA, Elif: “Türk Yabancılar Hukukunda İdari Gözetime Alternatif Yükümlülükler”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2025, Sayı 2, Cilt 29, s. 1181.

⁵⁹ Birleşik Krallık hukukunda da teminat yükümlülüğünün tek başına uygulanamayıp ancak diğer alternatif tedbirlerle birlikte uygulanabileceğine ilişkin bkz. İNELİ CİĞER, *Alternatif Tedbirler*, s. 816.

nedenle teminatın Hazineye irat kaydedilmeden belirlenen sürelerin makul ölçüde uzatılması gerektiği şeklinde bir yorum yapılabilir. Bunun yanında teminatla birlikte uygulanan bildirimde bulunma yükümlülüğünün ise yabancının idare tarafından takip edilebilmesini sağlamak amacıyla devam etmesinin yerinde olacağı söylenebilir.

Yabancının sınır dışı kararının yerine getirilmesi, Türkiye’den çıkış yaptığının tespit edilmesi veya sınır dışı etme kararının idare mahkemesince iptal edilmesi hâllerinde yatırılan teminat tutarı, yabancının ya da yasal temsilcisinin bildirdiği banka hesabına iade edilir (AYY m. 14/7).

7. Elektronik İzleme

Elektronik izleme yükümlülüğü, AYY’de “[d]üzensiz göçmenlerin teknolojik yöntem ve araçlarla izlenmesini, gözetim ve denetim altında tutulmasını sağlayan yükümlülük” olarak tanımlanmış (m. 4/1-ğ) ve yükümlülüğe ilişkin detaylara 15. maddede yer verilmiştir. Buna göre elektronik izleme iki şekilde yapılabilir. İlk usulde yabancının iletişim cihazına yüklenecek mobil uygulama üzerinden yabancının yapacağı bildirim ile konumu belirlenir. İkinci yöntemde ise yabancıya elektronik kelepçe takılarak kişinin takibi sağlanır. Bu iki elektronik izleme usulünü incelemeye geçmeden önce belirtmek gerekir ki özel ihtiyaç sahibi ya da hassas durumda olduğu tespit edilen yabancıya elektronik kelepçe takılamayacağı özel olarak düzenlenmiştir (AYY m. 15/4). Özel ihtiyaç sahibi ya da hassas durumda olan kişilerin⁶⁰ kimler olduğu ise AYY’nin 4. maddesinde açıklanmıştır⁶¹. Söz konusu kişiler için elektronik izleme sadece iletişim cihazlarına mobil uygulama yüklenerek gerçekleştirilebilir. Ayrıca bu kişiler için ilave olarak bildirimde bulunma yükümlülüğü de uygulanmaz (AYY m. 15/4). Fıkarda “uygulanmaz” dendiği için düzenlemenin lafzından özel ihtiyaç sahibi veya hassas durumda olan kişi kapsamına girmeyen yabancılar için elektronik izleme yükümlülüğüne ilave olarak bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebileceği düşünülse de, temel hak ve özgürlükleri sınırlayıcı düzenlemelerin dar yorumlanması gerektiği yönündeki genel ilke⁶² dikkate alındığında ve bu şekilde açık bir düzenlemenin olmaması sebebiyle diğer kişi gruplarından da bildirimde bulunma yükümlülüğü istenemeyeceği söylenebilir. AYY’deki açık düzenlemenin, özel ihtiyaç sahibi veya hassas kişi grupları için ilave bildirim yükümlülüğü istenmemesi gerekliliğine vurgu yapma ihtiyacından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Elektronik izleme yükümlülüğünün ilk şeklinde yabancının iletişim cihazına mobil uygulama yüklenir. Ardından yabancı, ilgili il müdürlüğünün belirleyeceği sürelerde söz konusu uygulama yoluyla il müdürlüğüne bildirimde bulunur. Mobil uygulama yoluyla bildirimde bulunma yükümlülüğüne tabi tutulan yabancının iki kez üst üste bildirimde bulunmaması veya yükümlülüğe tabi tutulduğu il dışında olduğunun tespit edilmesi durumunda söz konusu yabancı idari gözetim altına alınır (AYY m. 21/1-d). Yabancının iletişim cihazının olmaması veya iletişim cihazının mobil uygulama yüklemeye elverişli olmaması hâlinde idarenin nasıl bir yol izleyeceği YUKK veya AYY’de düzenlenmemiştir. Ancak fiziki bir imkânsızlık mevcut olduğundan bu tür durumlarda mobil uygulama üzerinden elektronik izleme kararı alınamayacağı söylenebilir.

Elektronik kelepçe uygulaması sadece terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olması (YUKK m. 54/1-b), “*kamu düzeni, kamu*

⁶⁰ Hassas durumdaki kişiler hakkında inceleme ve ilgili AİHM kararları için bkz. YILMAZ EREN, Esra: “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı Bağlamında Hassas Durumdaki Yabancıların İdari Gözetimi”, *Adalet Dergisi*, 2024, Sayı 73, s. 431-443.

⁶¹ Özel ihtiyaç sahibi kişi, refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, ciddi sağlık sorunu bulunan, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddete maruz kalmış kişidir (AYY m. 4/1-o). Hassas durumda olan kişi ise özel ihtiyaç sahibi, alkol veya madde bağımlısı olan, fiziksel ya da psikolojik hastalığı, kendisine veya başkasına zarar verme eğilimi bulunan, bulaşıcı hastalığı olan, insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan, risk altında çocuk veya Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kırılan grup olarak tanımlanan kişidir (AYY m. 4/1-ö).

⁶² Yorum yapılırken yararlanılan yorum ilkelerinden biri de “Hürriyet asıl, sınırlama istisnadır; hürriyet geniş, sınırlama dar yorumlanır.” ilkesidir. Söz konusu ilkeye göre, kişilerin hak ve hürriyetlerinin olması asıl, bunların devlet tarafından sınırlandırılması istisna olduğu için sınırlamalar ayrıca ve açıkça yapılmalıdır. İlgili ilke için bkz. GÖZLER, Kemal: *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 14. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2022, s. 98.

güvenliği veya kamu sağlığı” açısından tehdit oluşturması (YUKK m. 54/1-d) ya da uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olması (YUKK m. 54/1-k) sebebiyle hakkında sınır dışı kararı alınan yabancı için uygulanabilir (AYY m. 17/1). Bu kişilere elektronik kelepçe yükümlülüğünün getirilmesi de ancak bazı durumlarda gerçekleşebilir. Eğer hakkında sınır dışı kararı verilen yabancı için öngörülen idari gözetim süresi dolmuşsa, sulh ceza hâkimliğinin kararıyla idari gözetim sonlandırılmışsa, güvenlik ve istihbarat birimlerinin görüşleri doğrultusunda elektronik kelepçe takılması zaruri görülüyorsa veya Başkanlık tarafından elektronik kelepçe ile takip edilmesine karar verilmiş ise ilgili yabancıya elektronik kelepçe yükümlülüğü getirilebilir (AYY m. 17/2). Sulh ceza hâkimliği kararıyla idari gözetime son verilmesi hâlinde il müdürlüğü, Göç İdaresi Başkanlığının da görüşü neticesinde elektronik kelepçe takılması konusunda kararını verir (AYY m. 17/4-c)⁶³.

Elektronik kelepçe yabancının sınır dışı edilmesi, gönüllü geri dönüş yapması veya kendi talebiyle ülkeden çıkış yapması hâlinde sulh ceza hâkimliği kararıyla, Başkanlık ya da Bakanlığın talimatı üzerine, yabancının ölümü durumunda tam teşekküllü bir devlet hastanesinden alınacak “*Elektronik kelepçenin çıkarılması gerekir.*” ibareli rapor doğrultusunda ve mücbir sebeplerin bulunduğu hâllerde çıkarılır (AYY m. 17/10). Elektronik kelepçe yükümlülüğüne tabi tutulan yabancının kuralları ihlal ettiğinin tespit edilmesi durumunda yabancı idari gözetim altına alınır (AYY m. 21/1-e).

Elektronik izleme yükümlülüğüne karşı yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı sulh ceza hâkimliğine başvurabilir. Ancak başvuru, yükümlülüğün yerine getirilmesini durdurmaz (YUKK m. 57/A/5). Sulh ceza hâkimliğine elektronik izleme yükümlülüğünün kaldırılması için ne kadar süre içinde başvurulacağına dair AYY’de herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Tıpkı idari gözetime itiraz usulünde olduğu gibi, yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı elektronik izleme yükümlülüğüne ilişkin şartların ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimliğine başvurabilir. Sulh ceza hâkimi elektronik izleme yükümlülüğünün sonlandırılmasına karar verilebilir. Gerekli görülmesi durumunda yabancı başka yükümlülükler tabi tutulabilir (AYY m. 18/4).

Alternatif yükümlülükler idari gözetime kıyasla temel hak ve özgürlükleri daha az kısıtlayıcı olmaları gerekçeleriyle düzenlenmiştir. Elektronik izleme yükümlülüğü idari gözetime göre daha az kısıtlayıcı nitelik taşısa da kişinin sürekli olarak izlenmesini mümkün kılması sebebiyle temel hak ve özgürlükler bakımından dikkatle uygulanması gereken bir tedbir olduğunun altı çizilmelidir.

E. Karara Karşı Başvuru Yolları

Hakkında sınır dışı kararı alınan yabancının kararın iptali için idare mahkemesine dava açması hâlinde dava sonuçlanana dek sınır dışı edilemeyen yabancının idari gözetim altına alınmasını gerektiren koşullar varsa bu kişi hakkında ya idari gözetim kararı ya da alternatif yükümlülük kararı alınır. İdari gözetim kararı alınması durumunda karara karşı sulh ceza hakimliğine başvurulabileceği düzenlenmiş (YUKK m. 57/6) olmasına karşın alternatif yükümlülük kararlarına karşı itiraz yalnızca elektronik izleme yükümlülüğü için açıkça öngörülmüştür. Elektronik izleme yükümlülüğüne tabi tutulan yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatının bu karara karşı sulh ceza hâkimliğine başvurabileceği ifade edilmiştir (YUKK m. 57/A/5). YUKK’ta yer almamasına karşın yabancının elektronik izleme yükümlülüğü şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimliğine başvurulabileceği AYY’nin 18. maddesinde düzenlenmiştir.

Anayasa’nın 125. maddesine göre idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. YUKK veya AYY’nde ayrıca düzenlenmemiş olsa bile hakkında alternatif yükümlülük getirilen yabancı, idarenin bu işlemine karşı dava açabilecektir. Ancak alternatif yükümlülük kararına karşı başvuruda bulunulacak görevli mahkemenin Kanun’da açıkça düzenlenmemesi, uygulamada tereddütlere yol açmıştır. Buradaki sorun söz konusu kararın iptalinin idari gözetime alternatif yükümlülük kararını

⁶³ Elektronik kelepçe alternatif yükümlülüğüne karar verilirken ilgilie bu yükümlülüğün uygulanabilir olup olmadığının da araştırılması ve Birleşik Krallık’taki düzenlemeler ile yapılan karşılaştırma için bkz. AGCA, s. 1186-1187.

idare verdiği için idari yargıda mı, yoksa bu karar idari gözetimin devamı niteliğinde bir işlem olarak yorumlandığında idari gözetime itiraz merci olarak YUKK'ta düzenlenen adli yargıda mı talep edileceği hususuna ilişkindir. Konu, Uyuşmazlık Mahkemesine de taşınmıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesi kararına konu olan uyuşmazlıkta⁶⁴ yabancı hakkında sınır dışı kararı ile idari gözetim kararı verilmiş, kişinin durumu sebebiyle idari gözetim kararı kaldırılarak bildirimde bulunma alternatif yükümlülüğü getirilmiş ve avukatı bu kararın kaldırılması istemiyle sulh ceza hâkimliğine başvurmuştur. Mahkeme, alternatif yükümlülüklerin idari işlem olması sebebiyle uyuşmazlığın idari yargının görev alanına girdiğini ifade ederek talebin görev yönünden reddine karar vermiştir. Davacının aynı istemle dava açması üzerine idare mahkemesi, uyuşmazlığın idari gözetime alternatif yükümlülüklerden kaynaklandığını, idari gözetim işleminin devamı niteliğinde olan uyuşmazlığın YUKK'un 57/6. maddesi uyarınca sulh ceza hâkimliğince çözümlenmesi gerektiğini belirterek davanın görev yönünden reddine karar vermiştir. Her iki mahkemenin de görevsizlik kararı vermesi sonucunda konu Uyuşmazlık Mahkemesine taşınmıştır. Uyuşmazlık Mahkemesi, idari gözetime alternatif yükümlülüklerin idari gözetim kararı kaldırıldıktan sonra verilmesi sebebiyle idari gözetim kararının devamı niteliğinde bir işlem olduğuna, idari gözetim kararının iptali için YUKK'ta adli yargı yerinin (sulh ceza hâkimliği) görevli olduğuna, bu sebeple alternatif yükümlülüğün kaldırılması için de adli yargı yerinde dava açılması gerektiğine karar vermiştir⁶⁵. İdari gözetim kararının idari işlem olduğu için yargısal denetiminin de idari yargıda yapılması gerektiği görüşü⁶⁶ doktrinde savunulmaktadır. Bu karar, uygulamada ortaya çıkan görev uyuşmazlığını çözmüştür. Ancak alternatif yükümlülükler karşı başvuru yolunun Kanun'da açık şekilde düzenlenmemiş olması, hukuki belirlilik bakımından sorun yaratmaya devam etmektedir. Kanaatimizce idari gözetime alternatif yükümlülük kararları idari işlem niteliğinde olduğundan bu kararlara karşı açılacak davaların idari yargı yerlerinde görülmesi daha isabetli olacaktır. *Yılmaz ve Koçak*'ın aktardığı bir bölge idare mahkemesi kararında, ayrıca düzenleme olmayan hâllerde tek yanlı idari işlem olan alternatif yükümlülüklerin, somut olayın da özellikleri dikkate alınarak, idari gözetimin devamı niteliğinde değerlendirilemeyeceğine ve dolayısıyla davanın idari yargıda görülmesi gerektiğine karar vermiştir⁶⁷.

Gerek AİHS'in 6. ve 13. maddeleri gerekse Anayasa'nın 125. maddesi gereğince idarenin vermiş olduğu kararların yargısal denetime açık olması gerekmektedir. Aksi yönde bir uygulama hem AİHS hem de Anayasa bakımından tartışma yaratabilecek niteliktedir. Ayrı bir çalışma konusu teşkil etmesi sebebiyle burada yalnızca idare tarafından verilen elektronik kelepçe dışındaki alternatif yükümlülük kararları bakımından da yargısal denetim yollarının Anayasa'nın 16. maddesine uygun olacak şekilde kanun ile açıkça düzenlenmesinin yerinde olacağını belirtmekle yetinmekteyiz⁶⁸.

F. Kararın Sonlandırılması

Alternatif yükümlülüğün nasıl sonlandırılacağı AYY'nin 20. maddesinde düzenlenmiştir. Sona erme konusunda ilk ihtimal, azami sürenin dolmasıdır. Teminat yükümlülüğü bir yana bırakıldığında, yabancıların idari gözetime alternatif yükümlülükler tabi tutuldukları süre yirmi dört ay geçemeyecek (AYY m. 20/1, m. 20/2-c), yirmi dört ay dolduğunda yükümlülük de sona erecektir. Teminata ilişkin süreler ise

⁶⁴ UYM, T. 18.12.2023, E. 2023/625, K. 2023/733 (Lexpera). Kararın karşı oy yazısında, "6458 sayılı Kanunun 57/A maddesinin 5. fıkrasında ise elektronik izleme yükümlülüğü kararına karşı Sulh Ceza Mahkemesine itiraz edileceğinin düzenlendiği, davacı hakkında İstanbul İl Göç İdaresi tarafından alınan imza atmak şeklindeki yükümlülüğün ise idari işlem niteliğinde olduğu, idari gözetime alternatif yükümlülüğü karşı Sulh Ceza Mahkemesine itiraz edileceği şeklinde bir düzenleme olmaması nedeniyle idarenin kamu gücüne dayanılarak ve tek taraflı iradesi sonucunda tesis edilen işlemde uyuşmazlığın kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, idarenin tek yanlı irade açıklamasıyla tesis ettiği işlerden kaynaklanan uyuşmazlığın 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 2/1-a maddesi uyarınca iptal davası niteliğinde olduğu dikkate alındığında davanın çözümünde idari yargı yerleri görevli bulunduğu uyuşmazlığın çözümünde adli yargıyı görevli kabul eden çoğunluğun kararına katılmıyoruz." ifadelerine yer verilmiştir.

⁶⁵ Benzer karar için bkz. UYM, T. 20.06.2022, E. 2022/385, K. 2022/387 (Lexpera).

⁶⁶ EKŞİ, *İdari Gözetim*, s. 80-81; BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, s. 240; YILMAZ EREN / DEMİRKIRAN, s. 29-30.

⁶⁷ Kararın detayı için bkz. YILMAZ / KOÇAK, s. 381-382.

⁶⁸ Konu ile ilgili mahkeme kararlarının analizi ve çözüm önerileri için bkz. EROĞLU / YILMAZ, s. 21 vd.

AYY'nin 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, teminat yatıran yabancıya ülkeden çıkış yapması için tanınan süre, bir aydan az ve altı aydan fazla olamayacaktır (AYY m. 14/8). Ancak mücbir sebeplerin varlığı hâlinde bu süre işletilmeyecektir (AYY m. 14/10). Teminat başlığında belirttiğimiz üzere YUKK veya AYY'de azami sürenin ne olabileceği düzenlenmemiştir. Bu durum, teminat yükümlülüğünün ne kadar süre için devam ettirileceği konusunda belirsizlik yaratmaktadır.

Alternatif yükümlülüklerin başka hangi ihtimallerde sona ereceği AYY'nin 20. maddesinin 2. fıkrasında sayılmıştır. Bu ihtimallerden ilki yükümlülüğün sulh ceza hâkimliği veya idare mahkemesi kararıyla sona ermesidir. Alternatif yükümlülüklerle ilgili olarak sulh ceza hâkimliğine başvuru yalnızca elektronik izleme için getirilmiştir (YUKK m. 57/A/7, AYY m. 18). Dolayısıyla sulh ceza hâkimliğinin kararı ile yalnızca elektronik izleme alternatif yükümlülüğü sonlandırılabilir. İdare mahkemesinin kararı ise farklı ihtimallerde ortaya çıkabilir. Öncelikle kişinin sınır dışı kararına karşı kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde mahkemeye başvurusu neticesinde sınır dışı kararı kaldırılırsa alternatif yükümlülük de sona erecektir. Alternatif yükümlülüğü sona erdirecek diğer idare mahkemesi kararı ise elektronik izleme alternatif yükümlülüğü dışındaki yükümlülüklerle ilişkin kararların iptali için açılacak davalara ilişkindir. Her ne kadar YUKK ve AYY'de düzenlenmemiş olsa da Anayasa'nın 125. maddesi gereği, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Ancak yukarıda örnek verilen Uyuşmazlık Mahkemesi kararına konu olayda olduğu gibi görevli mahkeme konusunda tartışmalar mevcuttur. Uyuşmazlık Mahkemesinin çoğunluk görüşü, alternatif yükümlülükleri idari gözetimin devamı niteliğinde kabul ederek idari gözetime itiraz mercii olan sulh ceza hâkimliğinin alternatif yükümlülüklerde de görevli olması yönündedir. Alternatif yükümlülüğün kaldırılması için açılan davada yükümlülüğün mahkeme kararı sonucunda sonlandırılması veya yürütmenin durdurulmasına karar verilmesi hâlinde, mahkeme kararının gerekçesi göz önünde bulundurularak mümkün olması şartıyla yabancıya yeni bir alternatif yükümlülük getirilebilir. Ancak her hâlükârda yabancının tabi tutulacağı yeni alternatif yükümlülük, mahkemenin sonlandırılmasına karar verdiği yükümlülükten daha kısıtlayıcı olamaz (AYY m. 21/4).

İdari gözetime alternatif yükümlülüğün sona erebileceği bir diğer durum yabancının sınır dışı edilmesi, gönüllü geri dönüş yapması veya kendiliğinden ülkeden çıkış yapmasıdır (AYY m. 20/2-b). Alternatif yükümlülük sınır dışı işlemi gerçekleşene kadar getirilen bir tedbir olduğu için, yabancı ülkeden çıkış işlemi yaptığında yükümlülük de sona erecektir.

İdari gözetime alternatif yükümlülük Göç İdaresi Başkanlığının talimatıyla da sonlandırılabilir (AYY m. 20/2-ç). Başkanlık talimatıyla alternatif yükümlülüğün sonlandırılabilmesi elektronik kelepçe uygulamasında açıkça düzenlenmiştir (AYY m. 17/10-c). Diğer alternatif yükümlülükler de Başkanlığın talimatıyla sonlandırılabilir.

İdari gözetime alternatif yükümlülük, yabancının yükümlülüğü ihlal etmesi neticesinde de sona erecektir (AYY m. 20/2-d). YUKK'ta da idari gözetime alternatif yükümlülükler uymayan yabancılardan idari gözetim altına alınabileceği düzenlenmiştir (YUKK m. 57/A/6). YUKK'taki düzenlemenin lafzı idari gözetim kararının takdire bağlı olarak alınmayabileceğini çağırırsa da AYY'deki düzenlemede açıkça yükümlülüğün sona ereceği ifade edilmiştir. Bu durum YUKK ile AYY arasında yorum farklılığına yol açabilecek bir durum yaratmaktadır. İki düzenleme arasındaki farklılık birlikte değerlendirildiğinde alternatif yükümlülüğü ihlal eden kişinin yükümlülüğünün sona ereceği ve fakat ardından bu kişinin idari gözetim altına alınıp alınmayacağı idarenin takdirinde olduğu sonucuna varılabilir. Buradaki takdir, mücbir sebeplerin varlığının değerlendirilmesine ilişkin olacaktır. Zira AYY'nin 21. maddesinin ilk fıkrasına göre, teminat yükümlülüğü haricinde diğer yükümlülükler bakımından bunları yerine getirmeyen yabancı hakkında öncelikle mücbir sebeplerin varlığı değerlendirilir. Herhangi bir mücbir sebep bulunmaması durumunda, yabancı hakkında idari gözetim kararı alınacaktır. İl müdürlüğü tarafından, yabancının idari gözetime alternatif yükümlülüklerinin devamında zaruret görülmemesi durumunda da yükümlülük sonlandırılabilir (AYY m. 20/2-e). YUKK'ta ayrıca idari gözetime alternatif yükümlülükler uymayanlara idari para cezasının uygulanacağı da düzenlenmiştir.

YUKK'un 102. maddesine göre, YUKK'un 57/A maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (ç), (d) ve (f) bentlerinde yer alan yükümlülükler uymayanlar için 1.000 Türk lirası idari para cezası uygulanacaktır (YUKK m. 102/1-e).

Yabancı hakkında alınan sınır dışı etme kararının iptal edilmesi, kaldırılması veya geri alınması durumunda da alternatif yükümlülük sona erecektir (AYY m. 20/2-g). Hakkında sınır dışı kararı verilen yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatının sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurması ve sonucunda kararın iptal edilmesi, kaldırılması veya geri alınması hâlinde varsa yabancının tabi tutulduğu yükümlülük/yükümlülükler sonlandırılır (AYY m. 6/3). Son olarak yabancının ölmesi durumunda da alternatif yükümlülük sona erecektir (AYY m. 20/2-ğ). Alternatif yükümlülüklerin sona ermesine ilişkin düzenlemeler Yönetmelik'te büyük ölçüde ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Ancak bu hususların kanun düzeyinde açık ve sistematik bir şekilde düzenlenmemiş olması yalnızca teknik bir belirsizlik sorunu olarak değerlendirilemez. Çünkü kişi özgürlüğü ve güvenliği üzerinde doğrudan etkili olan bu tedbirlerin uygulanma süresi, sona erme koşulları ve sonuçlarının kanunla belirlenmesi, Anayasa'nın 13. ve 16. maddelerinde öngörülen kanunilik ilkesinin bir gereğidir. Bu nedenle alternatif yükümlülüklerin sona ermesine ilişkin temel esasların kanun düzeyinde düzenlenmesi, yalnızca açıklık sağlanması bakımından değil, aynı zamanda keyfi uygulamaların önlenmesi ve temel hakların etkili bir şekilde korunması bakımından da zorunludur.

SONUÇ

Bu çalışmada Türk hukukunda idari gözetime alternatif yükümlülükler mevzuat hükümleri ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde incelenmiştir. Türk hukukunda kişi dokunulmazlığı her ne kadar herkes için güvence altına alınmışsa da Anayasa'nın 16. maddesi gereği yabancıların temel hak ve hürriyetleri kanunla ve uluslararası hukuka uygun olarak sınırlandırılabilir. Yabancılar hukukunda kişinin sınır dışı edilmesi ise kişi dokunulmazlığının sınırı olarak kabul edilir. Yabancıların sınır dışı edilmesi, YUKK'ta ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Hakkında sınır dışı kararı alınan yabancıların kaçma veya kaybolma riski bulunması hâlinde idari gözetim altına alınması mümkündür.

2019 yılında yapılan değişiklik ile Türk hukukuna kazandırılan idari gözetime alternatif yükümlülükler, idari gözetim tedbirine kıyasla özgürlüğü daha az sınırlayıcı araçlar olarak öngörülmüş ve bu yönüyle önemli bir ilerleme olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Nitekim belirli adreste ikamet etme, bildirimde bulunma, teminat ve elektronik izleme gibi yükümlülüklerin varlığı, idari gözetimin her durumda başvurulması gereken bir tedbir olmaktan çıkarılması bakımından önem taşımaktadır.

Alternatif yükümlülüklerin Türk hukukundaki düzenlenme şeklinin, GGY'de benimsenen amaç ile tam olarak örtüşmediği görülmektedir. Zira AB hukukunda idari gözetim, ancak daha hafif tedbirlerin etkili şekilde uygulanmasının mümkün olmaması hâlinde başvurulabilecek "son çare" niteliğinde istisnai bir tedbir olarak düzenlenmişken, Türk hukukunda alternatif yükümlülükler ile idari gözetim arasında öncelik ilişkisi kurulmaması, bu tedbirlerin sistem içindeki yerini belirsiz hâle getirmektedir. Benzer şekilde AİHM içtihadında da idari gözetimin ancak son çare olarak uygulanması gerektiği ve yetkili makamların daha hafif tedbirlerin uygulanabilirliğini somut olarak değerlendirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Özellikle YUKK m. 57/2'deki alternatif yükümlülük ya da idari gözetim kararı alınabileceği şeklindeki düzenleme, bu tedbirlerin "daha hafif alternatifler" olma işlevinden uzaklaşarak, bağımsız bir özgürlük kısıtlama aracına dönüşme riskini beraberinde getirmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen alternatif yükümlülük türleri, her ne kadar idari gözetimin yerine öngörülmüş olsa da, uygulama biçimleri itibarıyla farklı sorunlar barındırmaktadır. Belirli adreste ikamet etme ve bildirim yükümlülüğünün birlikte uygulanmasının zorunlu tutulduğu hâller, bu tedbirlerin özgürlüğü sınırlama yoğunluğunu artırmakta; elektronik izleme yükümlülüğü, kişinin sürekli gözetim altında tutulmasına yol açması nedeniyle özel hayatın korunması bakımından ciddi tartışmalar doğurmaktadır. Teminat yükümlülüğü bakımından ise özgürlüğün ekonomik bir güvenceye bağlanması ve uygulamaya ilişkin belirsizlikler dikkat çekmektedir.

Öncelikle bazı yükümlülüklerin uygulanmasına ilişkin sınırlamaların kanun yerine AYY ile düzenlenmiş olması dikkat çekmektedir. Nitekim terör gerekçesiyle hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılar bakımından belirli adreste ikamet etme ve bildirimde bulunma yükümlülüğünün tek başına uygulanamayacağı ve buna ek olarak başka bir yükümlülüğün de öngörülmesinin zorunlu olduğu AYY ile düzenlenmiştir. Temel hak ve özgürlükleri sınırlayıcı nitelikteki bu tür düzenlemelerin kanun düzeyinde yapılması gerekmektedir.

Aile temelli geri dönüş yükümlülüğünün gerçekleştirilebilmesi için hakkında sınır dışı kararı verilen yabancıların yanında kalacağı aile üyelerinin de yazılı muvafakatinin alınması gerekliliği düzenlenmişse de muvafakatin alınmaması hâlinde ne olacağı sorusuna YUKK veya AYY’de cevap verilmiştir. İlgili hakkında ya başka bir alternatif yükümlülük ya da idari gözetim kararı verilebileceği yorumu yapılabilecekse Anayasa’nın 16. maddesine aykırılık oluşturmaması için konunun kanunla düzenlenmesi gerekmektedir.

Kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma yükümlülüğünün usul ve esaslarının İçişleri Bakanlığınca düzenleneceği belirtilmişse de konuya ilişkin kamuoyuna yansıyan herhangi bir düzenlemeye tarafımızca ulaşamamıştır.

Teminat yükümlülüğü bakımından da bazı belirsizlikler söz konusudur. Teminat yükümlülüğünde yabancıların mücbir sebepler dışında azami altı ay içinde ülkeden çıkış yapması gerekmektedir. Çıkış yapmaması durumunda teminat Hazineye devredilecektir. Azami altı ayın dolması ve kişinin kusuru olmayan bir sebeple ülkeden çıkışının gerçekleşmemesi durumunda kendisine teminatın iadesi yapılacak mıdır? Süre en fazla ne kadar uzayabilir? Sürenin kişinin kusuru olmadan uzaması durumunda da teminat yükümlülüğünün yanında uygulanması zorunlu olan bildirimde bulunma yükümlülüğü devam edecek midir? YUKK’ta ve AYY’de bu soruların cevabı bulunmamaktadır.

Son olarak alternatif yükümlülüklerle karşı başvuru yollarının açık şekilde düzenlenmemiş olması, yalnızca görev uyuşmazlığı sorunu değil, aynı zamanda etkili başvuru hakkı bakımından da önemli bir eksikliktir. Farklı yargı mercilerinin görevli olup olmadığına ilişkin tereddütler, kişilerin hangi yargı yoluna başvuracaklarını öngörememelerine sebep olmakta ve etkili şekilde hak aramalarını zorlaştırmaktadır.

Tüm bu nedenlerle, Türk hukukunda idari gözetime alternatif yükümlülüklerin sayısal çeşitliliğinin yeterli olduğu söylenebilse de, bu tedbirlerin sistematik içindeki konumu, uygulanma koşulları ve yargısal denetim mekanizmaları bakımından yeniden ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda alternatif yükümlülüklerin idari gözetim karşısındaki yerinin açık şekilde belirlenmesi, “son çare” ilkesine uygun bir düzenleme yapılması, temel hak ve özgürlükleri sınırlayan hususların kanun düzeyinde düzenlenmesi ve başvuru yollarının açık şekilde ortaya konması, hem hukuki belirliliğin sağlanması hem de temel hakların etkin korunması bakımından gereklidir.

KAYNAKÇA

- AĞCA, Elif: “Türk Yabancılar Hukukunda İdari Gözetime Alternatif Yükümlülükler”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2025, Sayı 2, Cilt 29, s. 1145-1199.
- ASAR, Aydoğan: *Yabancılar Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- AYBAY, Rona: “Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003, Cilt 2, Sayı 2, s. 141-172 (Sınır Dışı).
- AYBAY, Rona: *İnsan Hakları Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- BAYATA CANYAŞ, Aslı: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Kabul Edilemez Başvuru ve Hızlandırılmış Değerlendirme Kararlarının Kesinliği”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2015, Sayı 22, s. 133-167.
- BAYRAKTAROĞLU ÖZÇELİK, Gülüm: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümleri Uyarınca Yabancıların Türkiye’den Sınır Dışı Edilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2013, Sayı 108, s. 211-258.
- ÇELİKEL, Aysel / ÖZTEKİN GELGEL, Günseli: *Yabancılar Hukuku*, 26. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- ÇİÇEKLİ, Bülent: *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- DARDAĞAN KİBAR, Esra / ELÇİN, Doğa / AYDINLI, Ogün Erşan: “Anayasa Mahkemesi’nin Sherapat Yagmyrova Kararı Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2, s. 1477-1506.
- DARDAĞAN KİBAR, Esra: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2012, Cilt 11, Sayı 2, s. 53-74.
- DOĞAN, Vahit: *Türk Yabancılar Hukuku*, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2025.
- EKŞİ, Nuray: “2014 Yılında Kabul Edilen İdari Yargıda İstinaf Müessesesinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında Açılacak İdari Davalara Etkisi”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2015, Cilt 1, Sayı 1, s. 12-43 (İdari Davalar).
- EKŞİ, Nuray: “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 2008, Cilt 82, Sayı 6, s. 2801-2838.
- EKŞİ, Nuray: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Abdolkhani ve Karimnia-Türkiye Davası Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- EKŞİ, Nuray: *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012 (Temel Konular).
- EKŞİ, Nuray: *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- EKŞİ, Nuray: *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda İdari Gözetim*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014 (İdari Gözetim).
- EROĞLU, Erman / YILMAZ, Ersin: “İdari Gözetim ve İdari Gözetime Alternatif Tedbirlerin Hukuki Rejimi: Görev Sorunları ve Esasa İlişkin Yargısal Yaklaşımlar”, *Uyuşmazlık Yargısı*, 2025, Sayı 1, s. 1-44.
- ERTEN, Rifat: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt 19, Sayı 1, s. 3-52.
- GÖZLER, Kemal: *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 14. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2022.
- GÖZLER, Kemal: *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.
- GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL, Gülce / TANRIBİLİR, Bilge: “YUKK Kapsamında İdarî Makamların Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Hakkında Verebilecekleri Kararlar ve Bu Kararlara Karşı Başvuru Yolları”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2025, Cilt 15, Sayı 2, s. 53-97.
- GÜNER, Cemil: “Sınır Dışı Etme Kararı ile İlgili İdare Mahkemesi Kararlarının Kesinliği”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2017, Cilt 75, Sayı 1, s. 85-114.
- HATHAWAY, James C. / FOSTER, Michelle: *The Law of Refugee Status*, 2. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.

- İNELİ CİĞER, Meltem: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aralık 2019’da Yapılan Bazı Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2020, Cilt 26, Sayı 2, s. 699-725.
- İNELİ CİĞER, Meltem: “Uluslararası Hukuk ve Karşılaştırmalı Hukukta İdari Gözetime Alternatif Tedbirler”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2020, Cilt 40, Sayı 2, s. 799-829 (Alternatif Tedbirler).
- KORKMAZ, Melike Elif: “Geçici Koruma Statüsüne Sahip Kişilerin Sınır Dışı Edilmesi: Geri Gönderilmeme İlkesi Bağlamında Hukuki ve Yargısal Değerlendirme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 2025, Cilt 16, Sayı 62, s. 269-294.
- KÖRPE, Vahit Mert: *Yabancıların Sınır Dışı Edilmeleri ve Geri Dönüş*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025.
- KUŞÇU, Döndü: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 22, Sayı 37, s. 241-284.
- LAUTERPACHT, Sir Elihu / BETHLEHEM, Daniel: “The Scope and Content of the Principle of non-refoulement: Opinion”, (Ed.) FELLER, Erika / TÜRK, Volker / NICHOLSON, Frances: *Refugee Protection in International Law UNHCR’s Global Consultations on International Protection*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s. 87-177.
- Mülteci Hakları Merkezi: *İdari Gözetime Alternatifler: Uygulayıcılara Yönelik Rehber*, 2024 ([Erişim Adresi](#), ET. 02.05.2025).
- ÖZBEK, Nimet / KUŞÇU, Döndü: “Anayasa Mahkemesinin 30.05.2019 Tarihli Pilot Kararı (Y.T. Kararı) İncelemesi ve Sınır Dışı Kararına Karşı Etkili Başvuru Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 14, Sayı 3, s. 3-39.
- ÖZKAN, Işıl: *Göç-İltica ve Sığınma Hukuku*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025.
- SİRMEN, Sedat: “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2009, Cilt 67, Sayı 3, s. 29-45.
- ŞENSÖZ MALKOÇ, Ebru / UZUN, Evrim: “Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının İncelenmesi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 19, Sayı 218, s. 1-52.
- TANERİ, Gökhan: *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2012.
- TEKSOY, Barış: “İdari Gözetim Altına Alınan Yabancıların Elektronik ve İletişim Cihazlarının İncelenmesine İlişkin Hükümün Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2020, Cilt 75, Sayı 2, s. 517-556.
- TONER, Helen: “The Lisbon Treaty and the Future of European Immigration and Asylum Law”, (Ed.) AZOULLI, Loïc / de VRIES, Karin: *EU Migration Law*, Oxford University Press, Oxford, 2014, s. 14-40.
- TÜYSÜZ, Cemre: *Türk Hukukunda Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023.
- UZUN, Elif: “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2012, Cilt 8, Sayı 30, s. 25-58.
- YILMAZ EREN, Esra / DEMİRKIRAN, Eyüp Kaan: “İdari Gözetim Altında Tutulanların Hak İhlali İddiaları Karşısında Etkili Başvuru Hakkı: Uyuşmazlık Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi’nin İki Farklı Kararı”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2024, Cilt 12, Sayı 1, s. 17-46.
- YILMAZ EREN, Esra: “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı Bağlamında Hassas Durumdaki Yabancıların İdari Gözetimi”, *Adalet Dergisi*, 2024, Sayı 73, s. 425-457.
- YILMAZ, Ersin / KOÇAK, Nazım Taha: *Yabancılar ve Mülteci Hukuku (İdari Yargıda Görülen Davalar)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2025.
- YİĞİT, Nedime Tuğçe: “Sınır Dışı Etme Kararının İcrasının Ertelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2017, Cilt 25, Sayı 2, s. 577-615.
- ZABUNOĞLU, Gökçe / KARTLI, Elif Başak: “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 7 No.lu Protokol Bağlamında Yerleşik Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Usuli Güvencelerin Sınırlandırılması Rejiminde Eşik: Muhammad ve Muhammad v. Romanya Kararı”, *Adalet Dergisi*, 2024, Sayı 73, s. 85-107.